

**POLSKIE TOWARZYSTWO
TURYSTYCZNO – KRAJOZNAWCZE**
Oddział w Płocku

**XLVI Ogólnopolski
Wysokokwalifikowany Rajd Pieszy
„Mazowsze Północne 2005”**

Informator Krajoznawczy

Płock, 10 – 24 lipca 2005

WSPÓLORGANIZATORZY I SPONSORZY

GMINA ŁĘKA

Aleja Lipowa im. Fryderyka Chopina – długości 3 kilometrów, prowadząca z Łaz wzdłuż asfaltowej drogi w kierunku Pasikoni i XIX-wiecznego kościoła parafialnego we wsi **Zawady**. Rośnie przy niej 759 lip drobnolistnych, 11 jesionów wyniosłych i dąb szypułkowy.

Antoniówka- oryginalna budowla drewniana w stylu zakopiańskim położona na skarpie w Brwilnie. Powstała w latach 1927-28. Twórcą projektu budynku i otaczającego go parku był architekt Stefan Szyller, a fundatorem arcybiskup Antoni Julian Nowowiejski. Od imienia arcybiskupa pochodzi nazwa budynku, przy czym z nazwą tą wiąże się też figura św. Antoniego znajdująca się w parku. Początkowo był to dom letniskowy dla alumnów Płockiego Seminarium Duchownego. Obecnie znajduje się tu Państwowy Dom Opieki Społecznej dla Dorosłych w Brwilnie.

Arkadia – Romantyczny park założony przez Helenę Radziwiłłową w 1776-1821r. z budowlami wzniesionymi w stylu antycznym (Świątynia Diany w której plafon „Jutrzenka”, Jaskinia Sybilli, Dom Arcykapłana, mur z kariatydami oraz Domek Gotycki)

Bądkowo Kościelne – wieś nad Skrwą. Parafia erygowana w 1190r. Kościół późnobarokowy, p. w św. Szczepana pochodzi z 1790r. Typową barokową fasadę kościoła upiększa ozdobny portal z trzema herbami, pochodzący z I poł. XVII w. Przeniesiony został w XIX w. z płockiego kościoła benedyktynów. W świątyni tablica poświęcona 13 pilsudczykom (z okolic Bądkowa) poległym w wojnie 1918-1920.

Bedno – Pałac z 2 połowy XIX wieku, przebudowany około 1920r. W stylu późnego klasycyzmu z charakterystycznym portykiem o czterech jońskich kolumnach. Otoczony parkiem krajobrazowym. Kościół z 1947r. z barokowym wyposażeniem, kaplica przykościelna z XV wieku. Grodzisko otoczone fosą o średnicy ok. 33m.

Białobrzegi – wieś w której kilka pomników przyrody. Dąb szypułkowy „Chrobry” o obwodzie ok. 870cm, wiąz górski o obwodzie ok. 380 cm, topola czarna „Ostatnia” o obwodzie ok. 500cm.

Bielsk- jedna z najstarszych wsi Mazowsza płockiego, znana od 1065r. jako własność benedyktynów z Mogilna. W XIV wieku przechodzi w ręce książąt mazowieckich. W 1375r. nadano prawa miejskie. Pod koniec XVI w. pożary, wojny, zarazy, doprowadziły osadę do upadku. W 1869r. traci prawa miejskie. Obecny kościół, w miejsce starego drewnianego, który spłonął w 1856r, zbudowano w 1911r. W czasie II wojny obiekt bez opieki duszpasterskiej, zamieniono na magazyn pożydowskich mebli a następnie skład zboża. Restaurowany od 1945r. do lat 70-tych. W okresie okupacji zlokalizowano karny obóz pracy na 120 osób. Na cmentarzu pomnik z I Wojny Światowej poświęcony 700 poległym Polakom, Niemcom, Austriakom i Rosjanom zwiezionym z okolicznych pól bitewnych. Ratusz zbudowany 1995-99 zaprojektowany przez architekta z Łodzi Macieja Zatorskiego. Dwa wiatraki drewniane z pierwszej połowy XIX w.

Biskupice- była posiadłość biskupów płockich.

Blichowo – Wieś w XV i XVI była własnością Blichowskich herbu Prus II. W XVIII w. w posiadaniu Zaborowskich. Kościół parafialny św. Anny, drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany, na otynkowanej podmurówce z 2 poł. XVI w. Gruntownie przebudowany w 1725-1728r staraniem proboszcza Wawrzyńca Żywieckiego. Malowidła ściennie o charakterze secesyjnym wykonane przez Władysława Drapiewskiego po 1946r. Wnętrze barokowe. Ołtarz główny, barokowy z XVII/XVIII w. w polu głównym Matka Boska Częstochowska w drewnianej, pozłacanej sukience. Na cmentarzu nagrobek Aleksy Rościszewskiej i Alojzego Żórawskiego neogotycki, żeliwny.

Bodzanów – miejscowość nad Mołtawą, prawobrzeżnym dopływem Wisły. Posiada stare tradycje osadnicze potwierdzone znaleziskami archeologicznymi. W XII w. własność zakonu sióstr norbertanek. W 1351r uzyskał prawa miejskie nadane przez księcia mazowieckiego Bolesława III. Przywilej wpłynął istotnie na rozwój miasta. Konkurencyjność innych, większych ośrodków miejskich, a także wojny i zniszczenia XVII w. przyczyniły się do upadku miasta. W 1869r Bodzanów został pozbawiony praw miejskich. Podczas okupacji hitlerowskiej Niemcy wyniszczyli miejscową ludność żydowską. Gotycki kościół z przełomu XIV i XV w. wnętrze barokowe. Drewniane domy z 1 poł XIX w. z charakterystycznymi balkonami wspartymi na słupach i nakrytymi przedłużonymi dachami. Na cmentarzu znajduje się pomnik ofiar II wojny światowej.

Borowice – wieś w XV w. własność szlachty cząstkowej. Od XVIII w. w posiadaniu Rościszewskich. Dwór wzniesiony po 1918 dla Turskich, remontowany w 1975r. Neoklasycystyczny. Parterowy, dziewięcioosiowy z dwoma ryzalitami na skrajach oraz środkowym dwukondygnacyjnym, z tarasem na filarach. Układ wewnątrz dwutraktowy z sienią na osi. Dach dwuspadowy, kryty blachą. Park od pd. ograniczony skarpą, poniżej której las z kilkusetletnimi okazami dębów.

Borowiczki – Osada fabryczna. W 1899r. założenie Fabryki Cukru i Rafinady. Cukrownia wzniesiona w 1900r. wg projektu arch. Ludwika Rossmana. Pierwotny korpus dwukondygnacyjny, dziesięcioosiowy z dwuosiowym ryzalitem pośrodku, i zwieńczony trójkątnym szczytem. Okna parteru zamknięte odcinkowo, na piętrze półkoliście. W 1969-71 nadbudowa dwóch kondygnacji nad częścią zachodnią i piętra nad korpusem głównym. Pałac administratora murowany z ok. 1910r. otoczony parkiem, z kolistym gazonem od frontu, promienistym układem alei. Pracownicze domy mieszkalne z początku XX wieku. Obecnie dzielnica Płocka.

Borzęcin Duży - wieś przy Trakcie Królewskim na Równinie Błońskiej. Pierwsze wzmianki z 1254 roku. Miejskowy kościół fundowany przez Konrada Mazowieckiego w 1429 roku oddany kanonikom czerwińskim, obecna budowla z 1855 roku. Dobra borzęcińskie w różnych okresach były własnością kościelną lub prywatną. 12 września 1939 roku obok wsi zwycięska bitwę stoczyła 8 dywizja piechoty. 8 sierpnia 1944 r. hitlerowcy spacyfikowali wieś; mieszkańców wywleczono z domów, 49 osób rozstrzelano na cmentarzu, podpalono wieś, a wszystkich zdolnych do pracy wywieziono na roboty do Niemiec. Obecny kościół pod wezwaniem św. Wincentego Ferreriusza

z 1855 r. Opodal cmentarz, a na nim klasycystyczna kaplica grobowa Róży Zakrzewskiej - Rykowskiej z 1838 r. oraz mogiła rozstrzelanych.

Bożewo - gmina Mochowo, kościół gotycki murowany orientalny z 1453r. ufundowany przez Andrzeja z Bożewa. Ołtarz późnobarokowy pierwszej poł. XVIII w., ołtarz boczny rokoko druga poł. XVII w.. Nieopodal wsi grodzisko.

Brochów – wieś wzmiankowana w 1113 roku była własnością wielkorządców Mazowsza, potem klasztoru w Czerwińsku, a następnie przez 300 lat rodu Brochowskich oraz od XVI wieku – Lasockich. Miejsce ciężkich walk 14 – 16 września 1939 roku, 7 Pułku Wielkopolskich Strzelców Konnych, cofających się ku Warszawie po bitwie nad Bzurą, gdzie armie „Poznań” i „Pomorze” poniosły ciężkie straty. Okazałym zabytkiem jest gotycki kościół obronny pod wezwaniem św. Rocha, wzniesiony w latach 1551-61 z fundacji Brochowskich, warsztat Jana Baptysty z Wenecji. Spalony w 1656 roku i następnie odbudowany w 1665 roku, staraniem Olbrachta Lasockiego. Obecnie bazylika o charakterze obronnym w odmianie mazowieckiej, gotycko renesansowa, trzynawowa z trzema basztami, które z murem cmentarnym i narożnymi bastionami tworzą jednolity system obronny. W tym kościele w 1806 roku wzięli ślub rodzice Fryderyka Chopina, a w dniu 23.IV.1810 roku odbył się tu jego chrzest.

Brudzeń Duży -wieś na Pojezierzu Dobrzyńskim. Malowniczo położona na prawym brzegu Skrwy (nazwa Skrwy bierze się z języka celtyckiego, oznacza wodę. Biorąc pod uwagę inne Skrwy i Wkry w okolicy wskazuje na wcześniejszą obecność lub nawet osadnictwo Celtów). W dokumentach wspomniana po raz pierwszy w XIV w. Tradycje osadnicze potwierdza grodzisko wczesnośredniowieczne składające się z kilkumetrowej wysokości wałów, ukształtowanych w formie trójkąta oraz śladów fosy. Grodzisko miało obronne położenie na wysokim brzegu Skrwy. Przy drodze do grodziska dwa stare buki o obwodzie pnia powyżej 2,5 m. Nazwa wsi „Brudzeń” może pochodzić od brodu i przeprawy przez Skrwę. Inna możliwością jest hipotetyczny osadnik. Starosłowiańskie imiona często miały charakter „przyrodniczy”, stąd trudno będzie rozstrzygnąć tę kwestię. Byłby to więc Brudzeń, Brudzew. W Brudzeniu nad Skrwą urodził się Paweł Włodkowic (1373-1434) kanonik płocki, pisarz, dyplomata, rektor Akademii Krakowskiej, poseł króla polskiego na sobór w Konstancji. Zabytki: Pałac klasycystyczny z XIX w. Budynek posiada podmurówkę z kamieni polnych oraz obustronny piętrowy ryzalit zwieńczony trójkątnymi szczytami. Park z XIX w., grodzisko z X-XI w., stwierdzono wcześniejsze istnienie osadnictwa w VII-VIII w.

Brudzeński Park Krajobrazowy- utworzony w 1988 roku. o powierzchni 3452 ha. Położony jest na terenie gmin Brudzeń Duży i Stara Biała. BPK obejmuje dolinę dolnego biegu Skrwy Prawej oraz przylegające kompleksy leśne Brwilno, Sikórz i Brudzeń. Osobliwością Parku jest urozmaicona rzeźba terenu. Poprzez liczne jary i wąwozy spływają okresowo strumienie zasilające Skrwę. Na terenie parku istnieją dwa rezerваты przyrody. Rezerwat „Sikórz” obejmuje 12-kilometrowy odcinek skarpy Skrwy od miejscowości Sikórz do Radotek .Natomiast „Brwilno” to rezerwat świetlistej dąbrowy zlokalizowany na południu BPK. W szacie roślinnej parku dominują zbiorowiska leśne. BPK stanowi ostoję dla rzadkich i ginących zwierząt m.in.: bociana czarnego, łabędzia

niemego, myszołowa, trzmielojada, zimorodka i remiza. Spośród ssaków łownych spotyka się: dzika, sarnę, zającą, lisa, kunę leśną piżmaka, tchórza i borsuka.

Brwilno Górne – wieś, znajduje się tu zabytkowy drewniany kościółek z 1740 r i drewniana dzwonnica. Godny uwagi jest również klasycystyczny grobowiec mjr Poznańskiego i pomnik 34 mieszkańców wsi, zamordowanych przez hitlerowców. W lesie pomnik na zbiorowej mogile około 170 Polaków rozstrzelanych przez hitlerowców.

Brzeźnica – niewielki prawy dopływ Wisły płynący głęboko wciętą doliną o spadku dochodzącym do 8%

Buda (Buda Zaborowska) – wioska w pobliżu Truskawia, położona na krawędzi wydm i bagien. Nazwa pochodzi od bud leśnych, czyli osad leśnych, których mieszkańcy zajmowali się wyrębem lasu i wypalaniem węgla drzewnego, 14 kwietnia 1863 roku doszło w pobliżu wsi do bitwy między powstańczym oddziałem „Dzieci Warszawy” a rosyjskim oddziałem generała Krüdenera. Natomiast w sierpniu 1944 roku miały miejsce zwycięskie potyczki oddziału „Jerzyków” z Niemcami w obronie miejscowej ludności.

Cekanowo k. Słupna - Kapliczka przydrożna wzniesiona w 1 poł. XIX w. Na czworobocznym, murowanym cokole słup okrągły zwieńczony daszkiem stożkowym, z żelaznym, kutym, ażurowym krzyżem na szczycie.

Chmielewo – wieś 5 km od Czerwińska. Malowniczy widok na koryto Wisły, na horyzoncie zachodnie partie lasów Puszczy Kampinoskiej. W pobliżu głęboki jar rzeki Gawarek.

Chociszewo – Kościół drewniany z XIX w. Parafia z 1452r. przez biskupa P. Giżeckiego p.w. Wniebowzięcia NMP oraz św. św. Erazma i Leonarda. W XVIII w. uległ ruinie. W 1835r. odbudowa kościoła. Ołtarz główny z XVII w. późnorennesansowy sprowadzony z Włoch. W ołtarzu obraz Matki Boskiej Częstochowskiej.

Ciechomice – Dwór z 1 poł. XIX w. murowany. Typowy przykład niewielkiego, polskiego dworu, niski, parterowy z 4-kolumnowym gankiem. Obok oficyna z XIX w. Budynek browaru z 2 połowy XIX w. Na cmentarzu płyty nagrobne z XVIII i XIX w. oraz mogiła żołnierzy poległych w czasie II wojny światowej.

Cierszewo - malowniczo położona wieś u ujścia Skrwy prawobrzeżnej do Wisły. Znajduje się tu zespół pałacowo - hotelowo - gastronomiczny położony w otulinie Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego nad rzeką Skrwą Prawą. To wspaniały zakątek przyrodniczy i rekreacyjny słynący z pięknego położenia i krajobrazu o urozmaiconej rzeźbie terenu, która stanowi osobliwość na nizinnym Mazowszu. Możemy tu spotkać zarówno płaskie tereny rzeczne jak i liczne jazy i wąwozy przecinające zalesione pagórki. Brudzeński Park Krajobrazowy stwarza doskonałe warunki dla uprawiania różnych form turystyki. Skrwa jest wymarzoną szlakiem dla spływów kajakowych, wody Wisły

u ujścia Skrwy mogą służyć uprawianiu żeglarstwa, cały zaś teren idealnie nadaje się do organizowania pieszych i rowerowych wędrówek, a także przejażdżek konnych w siodle oraz bryczką. We wsi znajduje się murowany dom młynarza z 1886 roku (była posiadłość opactwa benedyktynów). Na południe od Cierszewa w pobliżu ujścia Skrwy do Wisły znajduje się najniższy punkt na Mazowszu: 52 m n.p.m.

Cieśle – Dwór z końca XIX w. w stylu szwajcarskiego szaletu. Usytuowany na krawędzi skarpy. Murowany z cegły, otynkowany, od frontu parterowy, od strony parku piętrowy. Układ wewnątrz dwutraktowy. Dach dwuspadowy, kryty blachą. Park krajobrazowy wykorzystujący nierówności terenu, od zach. ograniczony strumieniem płynącym dnem jaru. Okazy dębów i jesionów oraz podwójny szpaler z kasztanowców.

Cybulice Duże - wioska na północnym krańcu KPN. Pierwsze wzmianki z 1414 r. W XVIII w. nazwane Cybulicami, od nazwiska pierwszego właściciela tych ziem - Rafała Cybulskiego, któremu w XVI w. król Zygmunt August nadał te ziemie.

Czarnów – Dwór murowany z 1822r. o cechach klasycyzmu. Po środku elewacji frontowej posiada czterokolumnowy portyk toskański, podtrzymujący taras pierwszego piętra oraz dach naczółkowy. Od zach. późniejsza przybudówka. Otoczony parkiem z XIX w.

Czerniew – Dwór murowany, zbudowany w latach 30 XX w. Posiada cechy renesansu. Zdobia go 2 skrajne ryzality, zwieńczone od frontu i ogrodu szczytami o renesansowych formach. Po środku elewacji frontowej znajduje się czterofilarowy portyk. Otoczony parkiem krajobrazowym z dobrze zachowaną aleją dojazdową.

Czermno – wieś z XIV w. Na cmentarzu mogiły żołnierzy polskich poległych w 1939r. oraz mieszkańców rozstrzelanych przez Niemców w 1940r.

Czerwińsk nad Wisłą - wieś na wysokim prawym brzegu Wisły, 8 km na wschód od Wyszogrodu. W XII wieku z fundacji Piotra Dunina powstało tu opactwo sprowadzonych z Francji kanoników regularnych. Część osady należąca do biskupów płockich otrzymała prawa miejskie w 1373 roku., druga część, należąca do klasztoru, w 1582 roku. Utrata praw miejskich w 1865 roku. W 1410 roku, w Czerwińsku połączyło się rycerstwo małopolskie z mazowieckim, wielkopolskim i litewskim. Część wojska przeszła przez Wisłę po wcześniej zbudowanym moście "łyżwowym" (czyli pontonowym). Stąd pod wodzą Władysława Jagiełły połączona armia ruszyła pod Grunwald. Położony na skarpie kościół ma formę trójnawowej bazyliki z dwoma wysokimi wieżami i jest jednym z najcenniejszych zabytków Mazowsza. Zachował charakter romański z czasów budowy w 2 poł. XII wieku, chociaż był później przebudowywany w stylu gotyckim, renesansowym i barokowym. Romański jest portal w przedsionku między wieżami i częściowo odslonięte kolumny. Na kolumnach, w dolnej części portalu, ślady ostrzenia mieczy. Rycerze wierzyli, że w ten sposób ich broń nabierze "mocy świętej". Najcenniejsze są malowidła z pocz. XIII wieku w Kaplicy Ukrzyżowania - największy z dotychczas odkrytych i najlepiej zachowany zespół malowideł romańskich w Polsce. W kaplicy można oglądać także freski gotyckie, które dawniej zasłaniały malowidła

romańskie. W ołtarzu głównym kościoła cudowny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z 1612 roku. (koronowany koronami papieskimi w 1970 roku.), przed którym modlili się m.in. król Władysław IV i Jan Kazimierz. Budynki klasztorne gotycko-renesansowe z XV-XVI wieku (częściowo przebudowane w XVII wieku) są od 1923 roku siedzibą salezjanów. Na uwagę zasługuje pomieszczenie dawnego refektarza (obecnie kaplica). W klasztorze ekspozycja zbiorów etnograficznych z terenów misji salezjańskich i izba pamięci kardynała Augusta Hlonda. Przed kościołem stoi późnogotycka (1497) tzw. Brama Opata Kuli (d. dzwonnica). Obok dzwonnicy odsłonięta w 1910 roku figura Chrystusa usytuowana w miejscu, w którym wg przekazów 2 lipca 1410 roku. mszę dla rycerstwa odprawił biskup płocki Jakub Kurdwanowski i gdzie król Władysław Jagiełło przyjmował defiladę wojsk sprzymierzonych. Z tarasu przy-klasztornego rozległy widok na przeciwny brzeg Wisły z Puszczą Kampinoską. W maju odbywa się w Czerwińsku ogólnopolski przegląd pieśni i piosenki maryjnej -festiwal "Maria-Song".

Dąb Powstańców 1863 roku – rośnie na polanie Wystawa koło Bielin. Według przekazu na jego konarach carscy kozacy wieszali złapanych powstańców. Wiek drzewa oceniany jest na ponad 250 lat i ma 420 centymetrów obwodu.

Dobrzelin – Klasycystyczny pałac z XIX w., murowany na planie prostokąta z piętrowymi ryzalitami zwieńczonymi tympanonami. Od frontu obszerny balkon wsparty na kolumnach doryckich. W tympanonach dekoracje stiukowe, w jednym kartusz ze zdartym napisem. Układ wewnątrz trzytraktowy z hollem i klatką schodową na osi. Pałac położony w obszernym parku. W pobliżu cukrowni pomnik i zbiorowe mogiły żołnierzy armii: „Poznań” i „Pomorze” poległych w walkach stoczonych w okolicy Kutna i Dobrzelina we wrześniu 1939r.

Dobrzyków – Kościół drewniany z połowy XVII w., gruntownie odrestaurowany w 1775r. kosztem Józefa Sołłohuba, wojewody witebskiego. Wyposażenie wewnątrz późnorenansowe i barokowe. W kościele na belce tęczowej stoją późnogotyckie posągi świętych i krucyfiks z I połowy XVI w. Ołtarze barokowe, stalle i obrazy z XVII w. oraz późnorenansowa ambona ozdobiona trzema posązkami św. Dziewic. Wyposażenie pochodzi głównie z płockiego kościoła Norbertanek. W pobliżu stoi murowana kapliczka z XIX w. Dwa murowane domy o klasycystycznej bryle, przerobione na budynki mieszkalne z dawnych spichrzy nadwiślańskich. Na cmentarzu znajdują się mogiły 269 żołnierzy 19 pułku im. Obrońców Lwowa, którzy polegli na początku września 1939r.

Drobin – pierwsze wzmianki w 1333, dawna osada obronna z XII w. w 1511r. prawa miejskie i przywileje królewskie pozwoliły organizować jarmarki, Drobin należał do powiatu bielskiego Ziemi Płockiej. Pomimo dogodnego położenia komunikacyjnego miasto upadło i w 1869r. stracił prawa miejskie. Przełom XIX i XX w. duży wzrost ludności i rozwój gospodarczy, w tym dużo część Żydów, których w latach II wojny światowej Niemcy wymordowali. Podczas okupacji hitlerowskiej istniał obóz pracy karnej, dla 200 osób. W centralnej części rynku jest kościół halowy z 1477r. wielokrotnie przebudowywany. Ołtarz barokowy i 2 barokowe marmurowe nagrobki rodziny Kryskich, pierwszy Wojciecha Kryskiego przyjaciela Jana Kochanowskiego, posła Zygmunta Augusta, a drugi z XVII w. Małgorzaty i Stanisława Kryskich i ich syna Piotra

właściciela Drobina. Z Drobina pochodzi Feliks Kryski 1562-1618, dyplomata Zygmunta III Wazy.

Droga Łączniczek AK Grupy "Kampinos" - droga nazwana dla uczczenia łączniczek Armii Krajowej. Pochodziły one z okolicznych wiosek, a ich główna kwatera mieściła się w Zakładzie dla Niewidomych w Laskach. Pełniły swoją misję kursując tą drogą z Lasek do obozu partyzanckiego w Wierszach. W ostatnich godzinach przed wprowadzeniem stanu wojennego 13 grudnia 1981 roku na tej drodze, ukryta w ciemnościach nocy, oczekiwała na rozkazy kolumna opancerzonych pojazdów wojskowych.

Druchowo – placówka wojsk lotnictwa zarządzająca korytarzem powietrznym północnego Mazowsza.

Duninów- duża wieś nad lewym brzegiem Wisły. W XII-XV w Duninów był portem przeładunkowym dla Gostynina. W XV wieku wieś należała do kapituły płockiej, później utworzono tu starostwo powiatu kowalskiego, woj. brzesko - kujawskiego. Jesienią w 1414 roku w okolicy Duninowa przepłynęły przez Wisłę wojska Władysława Jagiełły wracające z wyprawy na Krzyżaków. Zbudowano dla tych celów most łyżwowy. W drugiej połowie XVII wieku mieszkańcy Duninowa zajmowali się głównie doglądaniem barci w okolicznych lasach. Po upadku Rzeczypospolitej dobra duninowskie przeszły pod panowanie pruskie, a w XIX wieku stały się własnością niemieckiego z pochodzenia barona Ike. Rodzina z czasem spolonizowała się i przyjęła nazwisko Dunikowscy. Ike- Dunikowscy należeli do bardziej znanych i majątnych rodzin ziemi płockiej. Zabytki: murowany pałac- pochodzi z lat 1862-1876. Posiada dwie kondygnacje i dwa portyki kolumnowe zwieńczone i z pierwszej połowy XIX wieku. W drugiej połowie XIX wieku był modernizowany. Nie posiada wyraźnego stylu. Zdobia go dwie neogotyckie wieżyczki i dach mansardowy. Neogotycki zameczek- wzniesiony w drugiej połowie XIX wieku. Jest budowlą dwukondygnacyjną z mieszkalnym poddaszem i przyległą trzypiętrową wieżą. Otwory okienne i drzwiowe są ostrołukowe. Wymienione wyżej budowle otacza zabytkowy park. W parku warto zobaczyć kilka pomników przyrody (m.in. świerk sitkajski, lipa drobnolistna, platan klonolistny).

Dybanka- polodowcowy oz obficie porośnięty lasem mieszanym ciągnący się wzdłuż doliny Skrwy na dł.14 km (ok. 1 kilometra od Gostynina).Objęty ochroną rezerwatową.

Felicjanów -majątek na terenie wsi Miszewko - Małoszewo - główna siedziba Kościoła Katolickiego Mariawitów w RP. Dwór i majątek ziemski zostały przejęte przez mariawitów w 1910 roku. Od imienia założycielki zgromadzenia Felicji (Maria Franciszka) Kozłowskiej (1862-1921) powstała nazwa siedziby.

Gašno – obelisk ku czci powstańców poległych w 1863r.

Gąbin – miasto położone nad Nidą. Miejscowość posiada stary rodowód. Po raz pierwszy w dokumentach historycznych wspomniana została w 1215r. kiedy książe mazowiecki Konrad I nadał ją przywilejem dla klasztoru benedyktynek w Lubiniu. Prawa miejskie otrzymał w 1437r. nadane przez księcia Siemowita V. Dzięki kolejnym

przywilejom miasteczko rozwijało się szybko, przede wszystkim jako ośrodek rzemieślniczy. W 2 poł. XVI w. na łączną liczbę 2 tys. mieszkańców było 200 rzemieślników różnych branż. Tutaj odbywały się sejmiki szlachty ziemi gostynińskiej. Kryzys nadszedł wraz z wojnami XVII w. Trwał blisko dwa stulecia. Mimo potwierdzenia przywilejów, a nawet otrzymania nowych miasteczko nie mogło podźwignąć się z upadku. Momentem przełomowym w historii Gąbina był 1823r. kiedy osadzono tutaj niemieckich sukienników. Jednocześnie poszerzono rynek, wybudowano ratusz miejski, zmieniono rozplanowanie przestrzenne miasta poprzez wytyczenie osady sukienniczej. W 2 poł. XIX w. miasteczko posiadało kilkanaście drobnych zakładów m.in. farbiarnię, olejarnię, młyny, mydlarnię i kotłarnię. Podczas rewolucji 1905r. miasteczko było widownią strajku szkolnego. Po odzyskaniu niepodległości nadal postępował rozwój Gąbina. Ratusz klasycystyczny zbudowany w 1826r. z ciekawą fasadą frontową, ozdobiony wgłębnym portykiem o dwóch kolumnach jońskich w wielkim porządku oraz czworoboczną wieżą. Kamienica przy Starym Rynku wzniesiona w 1809r. z charakterystycznym szczytem zwieńczonym naczółkiem o łuku koszowym. Dawna pastorówka z 1829r. posiada częściowo dawne wyposażenie. Kaplica cmentarna z 2 poł. XIX w. zbudowana jako grobowiec rodziny Tarczyńskich. Cmentarz grzebalny w Gąbinie z kwaterą żołnierzy polskich armii „Poznań” i „Pomorze” poległych w okolicach miasta we wrześniu 1939r.

Giżyce – Pałac gruntownie przebudowany w 1875r. bezstylowy, otoczony parkiem założonym w XVIII w. Wieża nawiązuje historycznie do czasów kiedy Giżyce należały do biskupa płockiego Pawła Giżyckiego (XV w.), który ufundował dwór obronny. Kościół zbudowany w 1439 r. restaurowany, częściowo gotycki, wyposażenie barokowe. Na cmentarzu groby żołnierzy polskich poległych w 1939r.

Głogowiec – W dworku wzniesionym w końcu XIX w. w dniach 9-12 września 1939r. kwaterował gen. dyw. Tadeusz Kutrzeba dowodząc polskimi wojskami uczestniczącymi w bitwie nad Bzurą. Kościół z XV w. W barokowych wnętrzach obraz Matki Boskiej Głogowieckiej. W kościele renesansowy nagrobek Jana Głogowskiego z 1565r.

Goleszyn wieś na Północnym Mazowszu, wymieniana była w dokumentach już w 1240r. Erygowanie parafii w Goleszynie nastąpiło prawdopodobnie w I połowie XIV w. Świadczą o tym wzmianki w dokumentach z 1418 r. dotyczące kościoła parafialnego. Kościół drewniany z I połowy XVIII w. z częściowo barokowym wnętrzem oraz XV wieczną rzeźbą Matki Boskiej z Dzieciątkiem.

Gorzewo- niewielka miejscowość wypoczynkowa nad jeziorem Sumino objętym ochroną akustyczną. Na południowym brzegu jeziora znajduje się Stanica ZHP istniejąca od 1979r. Nad jeziorem Białym lipa – pomnik przyrody.

Gostynin - Miasto powiatowe (ok. 18 700 mieszk.) położone 24 km na pd. zach. od Płocka, na pograniczu Kotliny Płockiej i Równiny Kutnowskiej, nad rz. Skrwą Lewą. Ośrodek przemysłu elektrotechnicznego, drzewnego, spożywczego. W VI-VIII wieku istniał tu gród i osada. W XIII wieku była tu siedziba kasztelani gostynińskiej należącej do książąt mazowieckich. W 1382 roku. Gostynin uzyskał prawa miejskie i wówczas

zaczęto budowę zamku W 1462 roku. wraz z całą ziemią gostynińską wcielony do Korony. W latach 1611-12 w zamku gostynińskim osadzony był car Wasyl IV Szujski z braćmi Iwanem i Dymitrem. W 1612 roku. car Wasyl i książę Dymitr zmarli w Gostyninie. W 1824 roku. założenie przez osadników niemieckich manufaktury sukienniczej (w mieście zachowało się osiedle tkaczy z 6 drewnianymi domami mieszkalnymi z XIX wieku). Zacięte walki we wrześniu 1939 roku. Grodzisko zwane Łysą Górą z XIII-XIV wieku usytuowane na wysokim brzegu Skrwy Lewej. W sąsiedztwie grodziska jez. Kocioł. Dawny zamek, pierwotnie drewniany z murowaną wieżą, w XIV wieku był siedzibą książąt mazowieckich. W XV wieku zastąpiony murowanym z dwoma budynkami. W latach 1824-30 przekształcony wg proj. Hilarego Szpilowskiego na kościół ewangelicki, w latach 1945-78 rzymskokatolicki, obecnie jest własnością Urzędu Miasta. Ratusz z 1824 roku., murowany, piętrowy, zwieńczony wieżą zegarową z ażurową latarnią. W sąsiedztwie miasta Gostynińsko - Włocławski Park Krajobrazowy.

Gostynińsko - Włocławski Park Krajobrazowy- utworzony w 1979 roku. Jego powierzchnia wynosi 38950 hektarów. Teren GWPK obejmuje obszar Kotliny Płockiej stanowiącej część Pradoliny Toruńsko - Eberswaldzkiej pomiędzy Gostyninem, Łąckiem, Płockiem, Włocławkiem i Kowalem. Kompleks lasów ciągnących się wzdłuż lewego brzegu Wisły urozmaicony licznymi jeziorami (rynnowymi oraz jeziorami moreny dennej tzw. oczkami), których jest ponad 40 nie bez przyczyny nazywany jest Szwajcarią Gostynińską. Przebiegają tędy szlaki migrujących zwierząt. Świat zwierzęcy jest wyjątkowo bogaty. Można spotkać tu m.in.: dziki, łosie, sarny, lisy, jenoty, kuny, wydry, gęsi, kaczki, łabędzie, perkozy, siewki, biegusy, bekasy, bataliony, kormorany, bociany czarne, bobry, nietoperze. Wędrówka po parku umożliwi podziwianie m.in.: kosańca syberyjskiego, rosiczki okrągłolistnej, driakwi wonnej, sasanki łąkowej, lilii złotogłów, naparstnicy zwyczajnej, wełnianek, bagna zwyczajnego, knieci błotnej i wielu innych gatunków. Na terenie parku jest kilkanaście rezerwatów.

Gozdowo – pierwsze wzmianki z początku XIV w. Zabytki to neogotycki kościół z XIX – XX w. z ciekawym wyposażeniem wnętrza. W pobliżu stanowiska archeologiczne, cmentarz szkieletowy z wczesnego średniowiecza z ciałopalnym grobem jamowym, przy drodze do Broniszewic cmentarz ciałopalny z epoki żelaza 650-40 p.n.e..

Góra Ojca - wydma położona na północ od Zakładu dla Niewidomych w Laskach, u jej stóp znajduje się węzeł szlaków turystycznych. Nazwa została nadana dla upamiętnienia postaci ks. Władysława Kornilowicza. Obecnie toczy się jego proces beatyfikacyjny. Na grzbiecie wydmy krzyż ustawiony w 1984r w setną rocznicę urodzin księdza oraz wieża obserwacyjna dla ochrony przeciwpożarowej. W okolicznych lasach znajduje się stanowisko chronionego kruszczyka rdzawoczerwonego.

Górki - wieś nad kanałem Łasica założona ok. 1765 r. jako "budy", tj. osada budników trudniących się wyrębem lasu i wypalaniem węgla drzewnego. 17 IX 1939 r. Grupa Operacyjna Kawalerii pod dowództwem gen. Romana Abrahama rozbiła niemiecki batalion zmotoryzowany torując armiom "Poznań" i "Pomorze" drogę do Warszawy. W centrum wsi murowany kościół wzniesiony w 2000 r., w rok po pożarze poprzedniego.

Historia budowy tej poprzedniej świątyni sięga lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku. Wobec wielokrotnej odmowy pozwolenia na budowę, mieszkańcy wzniesli świątynię pod osłoną nocy. Nastąpiła akcja milicyjna w wyniku której kościół rozebrano. Doszło do profanacji Najświętszego Sakramentu. Dopiero w 1978 roku wzniesiono świątynię drewnianą na konstrukcji stalowej. Całe wyposażenie nawiązywało do puszczańskiego położenia wioski. W otoczeniu wiele kapliczek z rzeźbami Małgorzaty Tomaszewicz. Na skraju wsi kapliczka, obok której powalona w 1984 r. "Sosna Powstańców", na której w 1863r. carscy kozacy wieszali wziętych do niewoli Polaków.

Grabina – wieś nad Jeziorem Górkim. Nad jeziorem trzy dęby uznane za pomniki przyrody. Według podania miał pod nimi odpoczywać król Jan III Sobieski, stąd nazwa: Dęby Sobieskiego.

Granica - jest to najpiękniej położona miejscowość puszczańska, na północ od wsi Kampinos. Na południu rozciąga się duży obszar łąk i turzycowisk na torfowisku Olszowieckiego Błota, na północy pas wydmy porośnięty borami sosnowymi. Wieś powstała jako budy około 1795 roku. W latach międzywojennych wybudowano tu zespół drewnianych budynków nadleśnictwa Kampinos, utrzymanych w modnym w tym okresie stylu tzw. architektury narodowej, czerpiącej zarówno ze szlacheckiego baroku jak i ze stylu zakopiańskiego. Znajduje się tu obecnie Ośrodek Dydaktyczno-Muzealny im. prof. Jadwigi i Romana Kobendzów. Przed muzeum skromny park etnograficzny, z przykładami dawnego budownictwa puszczańskiego oraz wiodąca obok Aleja Trzeciego Tysiąclecia, wzdłuż której w latach 1999-2000 posadzili młode dęby m.in. Prezydent i Prymas Polski. Zaczyna się tu również muzealna ścieżka przyrodnicza przy której końcu znajduje się cmentarz wojenny w kształcie stylizowanego orła z mogiłami 800 żołnierzy, m.in. 7 Pułku Strzelców Konnych Wielkopolskich i innych jednostek Grupy Operacyjnej Kawalerii, poległych w okolicy w dniach 16-17 września 1939 r. W sąsiedztwie znajduje się rezerwat "Granica" - najstarszy obszar chroniony w Puszczy Kampinoskiej.

Gródkowo – Obok wsi odkryto cmentarzysko szkieletowe plemienia hodowców bydła z epoki neolitu (4tys. – 1,7 tys. p.n.e.) reprezentujących tzw. Kulturę amfor kulistych.

Helenów- niewielka wieś na skraju lasu z gospodarstwami agroturystycznymi.

Iłów – Miejscowość położona w bezpośrednim sąsiedztwie Wisły. Niewiele można powiedzieć o osadnictwie na podstawie źródeł pisanych. Najstarsze wzmianki historyczne dotyczą jedynie Iłowa, jest to wzmianka z 1224 roku, w którym to książę Mazowiecki Konrad darował miejscowość Iłów Cystersom sulejowskim, którzy zamienili ją potem z księciem Siemowitem I. W 1506 r. późniejsi właściciele Iłowa Radzanowscy uzyskali przywilej od króla Aleksandra na założenie miasta na prawie chełmińskim oraz odbywanie 4 jarmarków rocznie i 1 targu tygodniowo. Świadectwem I Wojny Światowej są mogiły zbiorowe na terenie wsi Obory w lesie na północ od Iłowa. W czasie II Wojny Światowej na terenie Iłowa została rozwiązana Armia „Poznań” po przegranej walce w sławnej Bitwie nad Bzurą. Śladami toczących się w okolicy bojów są zbiorowe mogiły żołnierskie na miejscowym cmentarzu. Zabytki: murowany kościół z 1782r.; szereg

domów z XIX i XX w.; Kaplica cmentarna z XVIII w.; cmentarz ewangelicki z nagrobkami żeliwnymi z XIX i XX w. (w gminie Hów rezerwat „Las Rzepki”).

Imielnica – Wieś położona nad rzeczką Rosicą (obecnie dzielnica Płocka) Własność biskupstwa płockiego w XII-XVIII w. Kościół p.w. Najświętszego Serca Jezusowego. oraz p.w. św. Jakuba Starszego. Prawdopodobnie fundowany w XII w. przez biskupów płockich: po raz pierwszy wzmiankowany w 1323r. W 1598 wzmiankowany drewniany kościół z dwiema kaplicami. Po rozebraniu kaplic istnieje do 1835r. Kolejny drewniany wzniesiony w 1836-37 wg projektu Michała Jakuba Miklaszewskiego. Budowa obecnego kościoła murowanego w latach 1927-35 wg projektu arch. Bruna Zborowskiego. Witraże wyk. Stanisław Powalisz. Chrzcielnica miedziana o charakterze barokowym z 2 poł. XVII w. Krzyż ołtarzowy neogotycki.

Izabelin –Drewniana kaplica w stylu zakopiańskim, zbudowana wg projektu Łukasza Wolskiego w latach 1922-25. Na planie prostokąta, z dachem uskokowym, o silnie wysuniętych okapach w części zachodniej krytej dachówką z wyodrębnionymi pawilonami mieszkalnymi.

Siedziba Dyrekcji KPN oraz Centrum Edukacji KPN

Izabelin Leśny – strażnicówka KPN, na południowym pasie wydmy, otoczona dębami około 6 kilometrów od Kampinosu na terenie byłego majątku Łazy.

Jezioro Białe- najgłębsze spośród jezior gostynińskich, głębokość do 31 metrów, średnia głębokość 9,9 m, długość ok. 3 km, szerokość do 800 m, powierzchnia: 150ha. Jezioro charakteryzuje się urozmaiconą morfologią dna. Charakteryzuje się korzystną dostępnością brzegową i czystą wodą. Wymarzony teren dla turystów szukających ciszy i spokoju, a także raj dla wędkarzy. Na południowym brzegu we wsi Gorzewo rośnie lipa - pomnik przyrody.

Jezioro Lucieńskie- powierzchnia: 200 hektarów, długość 3,3 km, szerokość ok.1 km, głębokość do 20 metrów. Otoczenie jeziora w 75% tworzą bory świeże i mokradła. Znajduje się tutaj szereg ośrodków wypoczynkowych z kortami tenisowymi, boiskami, przystanią żeglarską, wypożyczalnią sprzętu pływającego.

Jezioro Łąckie Duże – 60 ha, ma kształt zbliżony do prostokąta dł. 1,5 km, szer. 750m. Czysta woda i piaszczyste, łagodnie obniżające się dno.

Jezioro Łąckie Małe – jest bardzo płytkie, rzadko przekracza 2m głębokości. Dzięki obfitej roślinności stanowi ostoję dzikiego ptactwa. Akwen ulega stopniowemu zarastaniu. Na przesmyku między jeziorami dąb – pomnik przyrody.

Jezioro Sendeń- Jezioro jest rezerwatem przyrody torfowiskowej. Dookoła jeziora rosną lasy. Nad jeziorem rośnie kilka dębów szypułkowych-pomników przyrody. Brzegi jeziora w 90% zarośnięte są roślinnością wodną, a bór świeży stanowi 70% otoczenia zbiornika.

Jeziro Soczewka- powierzchnia 43 ha, długość 2 km, szerokość do 300 m. Jezioro powstało wskutek sztucznego spiętrzenia Skrzywy Lewej. Na jeziorze znajduje się kilka wysepek. 80% otoczenia zbiornika stanowią bory świeże. Wokół akwenu usytuowane są liczne ośrodki wczasowe i wypożyczalnia sprzętu wodnego.

Jeziro Sumino- długość 1,7 km, szerokość do 300 m. Malowniczo położone w rozległym zagłębieniu terenu, w otulinie GWPK. Lasy okalają jezioro w 35 %.

Jeziro Zdrowskie- największe jezioro wśród jezior gostynińskich (powierzchnia 350 ha, długość 3,5 km, szerokość 1,5 km). Nad jeziorem znajdują się liczne ośrodki wypoczynkowe i wypożyczalnia sprzętu wodnego. Jest znane z obfitości ryb, głównie okoni, płoci i uklei.

Jeżewo - wieś na Równinie Raciąskiej. Zabytki: gotycki kościół z XV w. przebudowany w baroku z późnogotyckim wyposażeniem wnętrza, ponadto wiatrak – koźlak drewniany z drugiej połowy XIX w. Obelisk ku czci poległych i pomordowanych w 1944 r. 5 lipca 1410r. w Jeżewie był postój zjednoczonych wojsk Władysława Jagiełły i Ks. Witolda na trasie Czerwińsk – pola Grunwaldu.

Kamieniec – Dwór z początku XX w. wg projektu architekta Apoloniusza Nieniewskiego, reprezentuje tzw. styl willowy. Otoczony parkiem z XIX w.

Kamień Orlika – upamiętnia zwycięski pojedynek stoczony w 1939 roku przez polskie tankietki TKS 20 z czołgami niemieckimi.

Kamień Ułanów Jazłowieckich – kamień w uroczysku Nadłuże upamiętniający szarżę konną 14 Pułku Ułanów Jazłowieckich na pierścień niemieckiego okrążenia Warszawy. Brawurowa szarża otworzyła drogę do walczącej Warszawy dla Grupy Operacyjnej Kawalerii gen. Romana Abrahama i pozostałym oddziałom armii „Poznań” i „Pomorze.

Kampinos – wieś gminna wzmiankowana w 1377 roku jako Białe Miasto. Nazwa pochodzi od usytuowania na piaskach wydm. Prawa miejskie od 1414 roku. Początkowo miejscowość była własnością Książąt Mazowieckich później wielokrotnie zmieniała właściciela. W 1557r. „Campinos” wymieniany był jako miasto, a od 1578 roku – już jako wieś. Miejscowość o patriotycznych tradycjach. W Kampinosie jest dwór z początku XIX wieku usytuowany na krawędzi doliny Prawisły, w otoczeniu dawnego dworskiego parku. We dworze tym w 1863 roku znajdował się sztab powstańczy generała Zygmunta Padlewskiego. Przed dworem pomnik poświęcony poległym i zamordowanym w latach 1939-45 żołnierzom AK, AL, GL. Drewniany kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP zbudowany z drobnosłostych sosen kampinoskich w latach 1773-82. Wewnątrz kościoła ciekawe obrazy, m.in. w ołtarzu głównym „Chrystus na krzyżu” zapewne Franciszka Smuglewicza z 1782 roku. Obok kościoła drewniana dzwonnica z końca XVIII wieku oraz murowana plebania („wikarówka”) z 1854 roku. Na cmentarzu obok kościoła mogiły powstańców 1863 roku, żołnierzy września 1939, a także mogiły ludności cywilnej poległej w czasie walk II wojny światowej.

Kampinoski Park Narodowy – Utworzony Uchwałą Rady ministrów nr 91 z 16.01.1959 roku – 35721 ha (24 ha lasy). Obecnie powierzchnia Parku wynosi 38.544,33 ha (w tym 68ha Ośrodek Hodowli Żubrów w Smardzewicach). Myśl utworzenia Parku powstała w 1922 roku (R. Kobendza i J. Kołodziejczyk). W 1925r Stefan Żeromski w „Kronice Warszawy” pisał o konieczności utworzenia Kampinoskiego Parku Narodowego. Roman i Jadwiga Kobendzowie doprowadzili do utworzenia KPN w 1959 roku. Powstał dla zachowania i ochrony jednego z lepiej zachowanych w europie obszarów wydm śródlądowych i fragmentów leśnych o charakterze zbliżonym do naturalnego oraz dla ochrony bogatej fauny tego obszaru. Utworzono 23 rezerwy ściśle W granicach Parku znajdują się rozległe obszary Puszczy Kampinoskiej, położone w pradolinie Wisły. Teren ten został ukształtowany w okresie polodowcowym przez wody topniejącego lodowca spływające do morza szerokim korytem Prawisły. Wyspy i ławice dały początek wydmom, a w dawnych korytach i starorzeczach wytworzyły się tereny bagienne. Tak powstały dwa ułożone równoleżnikowo pasy wydmy oraz leżące pomiędzy nimi dwa pasy bagienne. Tereny wydmy są niemal całkowicie pokryte lasami, wśród których dominują bory sosnowe świeże i mieszane. Na żyznych glebach na stokach i podnóżach wydm rosną grądy – wielogatunkowe lasy liściaste złożone z dębów, grabów, lip i klonów. Zbiorowiskami leśnymi terenów bagiennych są olsy. Brzegi cieków wodnych porastają łęgi olchowo-jesionowe.

Miejsca upamiętnione:

- „Zamczysko” X – XI wiek. Grodzisko średniowieczne.
- Dworki – Kampinos, Leszno, Lipków, Strzyżew, Zaborów, Zaborówek, Zielonki, Żelazowa Wola, Tułowice.
- Kościoły: Babice (1728), Borzęcin (1855), Brochów (1551-61), Czerwińsk (1117), Kampinos (1773-82), Kazuń, Leszno (1898), Łomianki (1925), Lipków (1792), Łomna (koniec XIX wieku).
- Muzea: Granica – KPN, Lipków – Henryk Sienkiewicz, Żelazowa Wola – Fryderyk Chopin.
- Cmentarze: Granica, Laski, wiersze (1944), Leszno, Wiktorów, Palmiry (2004 groby), Kielpin (około 2500 grobów żołnierzy armii Poznań i Pomorze).
- Powstanie Kościuszkowskie, Listopadowe, styczniowe, 1939, 1944/45.

Największym z 50 gatunków ssaków jest łoś, będący symbolem KPN. Zwierzęta te obecne w Puszczy do połowy XIX w. ponownie przywrócono w 1951r. Liczne są sarny, dziki, wydry i bobry. Przedstawicielami drapieżników są: kuny, lisy, jenoty i rysie. W Parku żyje 14 gatunków nietoperzy. Ze względu na wartości przyrodnicze oraz znaczenie społeczne, w 2000 roku Kampinoski Park Narodowy wraz ze strefą ochronną został uznany przez UNESCO za Światowy Rezerwat Biosfery pod nazwą „Puszcza Kampinoska”. Przez Park przeprowadzono 350 km szlaków turystycznych pieszych, oraz 200 km Kampinoski Szlak Rowerowy

Kaszewy – Dwór z XIX w. murowany, kryty łamanym dachem typu polskiego (charakterystyczne lukarny dachowe). Styl architektury budowli nawiązuje do barokowych wzorów z XVIII w.

Kępa Polska – Wieś znana od XIV w. Położona nad rzeczką Mołtawą, przy jej ujściu do Wisły. Kościół par. p.w. św. Klemensa. Ok. 1700r. w domu nad Wisłą objawienie się

Matki Boskiej, wówczas przekształcenie domu w kaplicę, a następnie wybudowanie drewnianej kaplicy istniejącej do 1784r. Obecny kościół wzniesiony 1785-86r. z fundacji Klemensa Nakwaskiego, podkomorzego wyszogrodzkiego i jego żony. Barokowy. Murowany z cegły, otynkowany. Salowy, na planie prostokąta, z prezbiterium wydzielonym we wnętrzu niskimi pomieszczeniami zakrystii i skarbczyka, ponad którymi otwarte loże, dostępne schodkami z prezbiterium. Ściany wnętrza rozczłonkowane parami pilastrów toskańskich, dźwigających obiegające wokół belkowanie. Strop z fasetą. Okna zamknięte odcinkowo. Ponad wejściem tablica z brunatnego marmuru z napisem odnoszącym się do budowy kościoła. Ołtarz główny neobarokowy z końca XIX w. w polu głównym obraz Zwiastowanie N.P. Marii z XVII w. W sukienkach trybowanych z blachy srebrnej. Dwa ołtarze boczne z 1891r. wyk. Przez Grunwalda, rzeźbiarza z Płocka. Chrzcielnica kamienna, puklowana z XVII w. Organy z 1838r. firmy Antoniego Zakrzewskiego z Warszawy. Kostnica na cmentarzu kościelnym, wystawiona po 1874r. restaurowana w 1908r. Drewniana, konstrukcji zrębowej, oszalowana. Daszek namiotowy kryty gontem. Dzwonnica drewniana, konstrukcji szkieletowej, czworoboczna, kryta dachem namiotowym dachówkowym, wystawiona w 1897r.

Kiełpin – na miejscowym cmentarzu obelisk i mogiły około 2500 żołnierzy polskich z oddziałów Armii „Poznań”, którzy polegli 22 września 1939 roku pod Łomiankami w natarciu na pierścień wojsk hitlerowskich otaczających walczącą Warszawę.

Kiernozia – Pierwsza wzmianka pochodzi z 1303r. i związana z poświęceniem kościoła przez biskupa poznańskiego Andrzeja. W 1579r. uzyskała prawa miejskie które utraciła na początku XVII w. Przechodzące tędy wojska szwedzkie zmieniają miejscowość w pogorzelnisko. Kościół parafialny gotycki z XVI w. później kilkakrotnie przebudowywany. Kamienna chrzcielnica z 1519r. Została tu pochowana Maria Walewska. Pałacyk klasycystyczny z ryzalitami od frontu i ogrodu, zwieńczony trójkątnymi szczytami i czterospadowym dachem (miejsce ur. Marii Walewskiej) Dzwonnica z 1557r. Cmentarz wojskowy. Pomnik i kwatery Żołnierzy WP Armii „Poznań” i Armii „Pomorze” poległych w dn. 15-17.09.1939r. w okolicy Kiernozi oraz kwatery Żołnierzy 47 Armii I Frontu Białoruskiego poległych w styczniu 1945r. W 1967r. społeczeństwo Kiernozi usypało Kopiec Kościuszki jako dowód hołdu miejscowego społeczeństwa dla bohaterstwa Naczelnika.

Kobylniki –Wieś wzmiankowana w 1394r. Gniazdo rodziny Kobylnickich. Kościół gotycki wystawiony w XVI w. przez Mikołaja Kobylnickiego, sekretarza króla Zygmunta Starego. Usytuowany na wzniesieniu, otoczony murem. Orientowany. Późnogotycki, z zatarciem cech stylowych przeróbkami w XVIII i XIX w. Murowany z cegły w układzie gotyckim, z użyciem kamieni polnych w podmurówce oraz zendrówki do dekoracji; częściowo otynkowany. Salowy, na planie prostokąta. Chór muzyczny z 2 połowy XIX w. drewniany. Dzwonnica wystawiona rzekomo w 1877r. wg projektu Józefa Kossakowskiego z Warszawy. Ceglana, częściowo otynkowana, dwu-arkadowa. Na cmentarzu kościelnym nagrobki: Augusty Johanny Mylke (zm. 1807), klasycystyczny, z piaskowca, zwieńczony puklowaną wazą osłoniętą chustą z medalionem, z płasko rzeźbioną kotwicą oplecioną różami, Józefy z Piekarskich

Bacciarelli (zm. 1872) piaskowcowy, z krzyżem oraz rzeźbioną głową Matki Boskiej. W pobliżu cmentarza kropielnica piaskowcowa.

Konstantynów – Byłe Centrum Nadawcze Polskiego Radia uruchomione w 1974r. Maszt miał 646m wysokości i ważył 420 ton. W pionie utrzymywany był przy pomocy linowych odciągów o łącznej długości 7500m. W czasie prac konserwatorskich runął na ziemię i już nie został ponownie wzniesiony.

Koszelówka- miejscowość letniskowa nad j. Zdworskim z licznymi ośrodkami wypoczynkowymi i strzeżonymi kąpieliskami. W zabytkowej, drewnianej chacie znajduje się Galeria malarza Alojzego Balcerzaka, który w okresie letnim organizuje wystawy malarstwa, rzeźby oraz plenery malarskie.

Koszelew - Dwór z połowy XIX w. murowany, zbudowany z gliny i otynkowany. Obok drugi dworek z początku XX w. i stajnia neogotycka z XIX w. oraz spichlerz z końca XIX w. Całość leży na skraju lasu otoczona dużym parkiem.

Kromnów – jest to jedna z najstarszych wiosek puszczańskich, dawna własność klasztoru czerwińskiego. Jan Długosz wymienia ją jako już istniejącą w 1065 roku. Nazwę wzięła od wyrazu „krom” – krawędź. Legenda mówi, że święty Jacek Odrowąż chcąc pod Czerwińskiem przebyć Wisłę rzucił na rzekę swój płaszcz i po nim przeszedł suchą nogą. W 1410 roku władysław Jagiełło wraz z wojskiem małopolskim przekroczył tu rzekę najstarszym znanym mostem na Wiśle, tzw. mostem łyżwowym, zbudowanym w Puszczy Kampinoskiej i spławionym tu Wisłą. Kromnów to wieś zbudowana w dwóch ciągach: jeden na tarasie zalewowym przy Drodze Nadwiślańskiej, drugi na południe od Kanału Kromnowskiego. W tej części osada nadleśnictwa Kromnów. Nieco na północ od nich pozostałość cmentarzyka kolonistów „olenderskich”.

Kruk- miejscowość położona wśród lasów. W Kruku znajduje się szpital (byłe sanatorium przeciwgruźlicze) wybudowany w latach 1939-48 wg projektu Bohdana Lacherta i Józefa Sznajca. Pomiędzy pawilonami istnieją podziemne przejścia dla personelu i wózków.

Kuchary – dobrze zachowany dwór z 1859r. w latach 1920-39 własność pisarki Heleny Mniszkówny, po 1950r. przejęty przez PGR, a latach 70-tych wykupiony i generalnie odrestaurowany wraz z okolicznym parkiem przez stowarzyszenie buddyjskie Karma Kagua w Polsce.

Kwirynów k. Starych Babic – cmentarz wojskowy z mogiłami około 400 żołnierzy poległych we wrześniu 1939 roku oraz grobami partyzantów i osób cywilnych zamordowanych przez hitlerowców podczas okupacji.

Laski - osiedle o charakterze podmiejskim założone pod koniec XIX w. W 1923r. z inicjatywy siostry Elżbiety Róży Czackiej rozpoczęto budowę zakładu dla ociemniałych dzieci prowadzonego przez Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża. We wrześniu 1939 r. w Laskach i okolicy trwały walki polskich oddziałów, przebijających się

po bitwie nad Bzurą do Warszawy. Na terenie zakładu istniał wtedy szpital polowy. W czasie powstania warszawskiego w Zakładzie dla Ociemniałych znajdował się punkt łącznikowo - kontaktowy Zgrupowania „Kampinos” z Dowództwem Powstania Warszawskiego. To również miejsce pobytu i działalności księdza Stefana Wyszyńskiego, późniejszego Prymasa Polski, a ówczesnego kapelana Armii Krajowej. Na cmentarzu wojennym znajdują się mogiły 720 żołnierzy polskich poległych we wrześniu 1939r. oraz partyzantów AK poległych w latach 1943-44. Na terenie zakładu stylowa kaplica pod wezwaniem. Matki Boskiej Anielskiej zbudowana w 1925 r. (proj. Łukasz Wolski), a ostatnio gruntownie odremontowana. Wewnątrz figura Chrystusa z XVII w. i osiemnastowieczny obraz Św. Franciszka z Asyżu. W kruchcie lanca ułańska i tablica poświęcona pamięci ułanów poległych w Laskach w 1939 r. Obok kaplicy ceta Matki Elżbiety Czackiej. Na cmentarzu groby Matki Czackiej oraz księdza Władysława Kornilowicza i innych osób związanych z zakładem dla ociemniałych a także inteligencji katolickiej. We wsi nowoczesny kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Królowej Meksyku z kopią cudownego obrazu Matki Boskiej z Guadeloupe.

Leoncin – Wieś, siedziba urzędu gminy. Miejsce urodzenia Isaaca Beshevisa Singera (1904-91), prozaika żydowskiego piszącego w języku jidysz, laureata Nagrody Nobla w dziedzinie literatury w 1978 roku. Dzieciństwo Singer spędził w Radzyminie, a od 1935 roku na emigracji w USA. Kościół parafialny pod wezwaniem św. Małgorzaty zbudowany w latach 1881-85, według projektu architekta J.P. Dziekońskiego, murowany, neogotycki, trzynawowy, bazylikowy. Wewnątrz od południa kaplica p.w. św. Huberta – patrona myśliwych, udekorowany trofeami myśliwskimi i żyrandolem z poroży jelenich. Miejscowy proboszcz ksiądz Konstanty Kordowski pełni funkcję ogólnopolskiego duszpasterza myśliwych. W ołtarzu głównym obraz św. Małgorzaty z 2 połowy XVII w. Na cmentarzu drewniana kapliczka pod wezwaniem św. Trójcy z 1789 roku, przeniesiona tu z Głuska w 1879 roku. Konstrukcji zrębowej, oszalowana, nakryta ośmiopłociowym dachem namiotowym z gontem.

Leszczynek – Dwór z 2 połowy XIX w. Zachowały się ślady ozdób w części centralnej dworu i ozdobne boniowania ścian. Mały park.

Leszno –(trasa II) Pałac w obecnej formie pochodzi z lat 20 XX w.. Powstał na miejscu budowli starszej, murowany. Posiada 4-kolumnowy portyk z trójkątnym szczytem. Otoczony parkiem z przełomu XIX i XX w.

Leszno –(trasa I b) pierwsza wzmianka z 1423 roku, ale osada istniała około 1000 lat przed naszą erą – ślady cmentarzyska z epoki brązu na terenie dzisiejszego cmentarza grzebalnego. Pałac późnobarokowy z I połowy XVIII w. w otoczeniu parku krajobrazowego z XIX wieku ze starymi okazami dębów i jesionów. Budynki cukrowni „Michałów” założonej w 1849r przez Jana Bersohna. W parku Karpinek około trzystuletnia topola (białodrzew) o obwodzie ok. 11m. Neogotycki kościół z końca XIX wieku (proj. Konstanty Wojciechowski). Wewnątrz obrazy z XVII i XVIII wieku (miedzy innymi „Ukrzyżowanie” Franciszka Smuglewicza). Pomnik Poległym Obrońcom Ojczyzny w Walkach o Niepodległość w latach 1914-1920 oraz Pomnik ku

czci Żołnierzy grupy AK „Kampinos” i mieszkańców gminy Leszno, poległych i zamordowanych w latach 1939-1944

Lipków - wieś nad strugą o nazwie Lipkowska Woda. Wzmiankowana w 1414 r. jako własność rycerskiego rodu Prusów. W 1788 r. nabył ją Ormianin Jakub Paschalis, który po nobilitowaniu przyjął nazwisko Jakubowicz. Założył on w Lipkowie manufakturę produkującą pasy kontuszowe o oryginalnej ornamentyce roślinnej, dorównujące sławą pasom słuckim. Od 1880 Lipków stał się własnością Kazimierza Szetkiewicza. Jego córka Maria była żoną Henryka Sienkiewicza. Bywając w Lipkowie częstym gościem, urzeczony pięknem okolicy umieścił tu scenę pojedynku Wołodyjowskiego z Bohunem. W Lipkowie można dziś obejrzeć otoczony starym parkiem osiemnastowieczny dwór (obecnie plebania), w którym znajduje się niewielkie, prywatne muzeum oraz klasycystyczny kościół pod wezwaniem św. Rocha zbudowany w 1792 r. wg proj. Hilarego Szpilowskiego. Na cmentarzu przykościelnym nagrobki Józefa Paschalisa Jakubowicza i jego żony Ludwiki z Ryków.

Lucień – miejscowość nad jeziorem Lucieńskim w pobliżu Miałkówka. Pałac z przełomu XIX i XX w. murowany. Budowla eklektyczna o charakterze neorenesansowym. Ozdobne daszki i gzymsy nad oknami. Resztki parku z XIX w. Kościół z 1980r. wykonany z modrzewiowej klepki giętej.

Luszyń - Zespół pałacowy (pałac, kordegarda, brama wjazdowa) z przełomu XVIII i XIX w. murowany. Przebudowany w 1909r. wg projektu J. Heuricha. Ozdobny podjazd, cztero – kolumnowy portyk joński zwieńczony tympanonem z herbami właścicieli. Wnętrze neobarokowe, dość dobrze zachowane (szczególnie sień). Przed pałacem na podjeździe stoją kamienne figury sfinksów. Zachowała się również główna brama wjazdowa na dziedziniec oraz brama w ogrodzeniu oddzielającym dziedziniec od parku. Późnogotycki kościół wystawiony w 1595r. z fundacji Jana Modzelewskiego.

Łanięta - kościół p. w. Wniebowzięcia NMP z 1643r., przebudowany w latach 1866-68. Dzwonnica murowana z ok. 1866r. Zameczek – dwór z początku XVI w. Przebudowany w połowie XIX w. Dobudowano wieżę. Okna ozdobione łukiem gotyckim. Stanowił domek myśliwski. Pałac z połowy XIX w. murowany o charakterze klasycystycznym. Otoczony parkiem z XIX w. Zabudowania przemysłowe: pozostałości cukrowni i gorzelni. Mało kto wie, że występują tu nie eksploatowane, bardzo bogate pokłady soli kamiennej. Największy w Polsce wysad solny znajduje się od 90 do 180 m pod powierzchnią ziemi.

Łazy - wieś położona przy Trakcie Królewskim, pomiędzy Kampinosem a Żelazową Wolą. Wzmianki o niej pochodzą z 1451 roku. Pozostałości dworu Bromierskich i Karnkowskich. Dwór wzniesiony został w drugiej połowie XVIII wieku dla Onufrego Bromierskiego, starosty plockiego i płońskiego. W latach osiemdziesiątych XIX w. dobra przeszły na własność Karnkowskich. Z inicjatywy Gustawa Karnkowskiego dwór został gruntownie odrestaurowany w latach trzydziestych XX wieku. W latach 1948 i 1968 został częściowo rozebrany. Z czasów dawnej świetności pozostał tylko trzyosiowy fragment skrajny zwieńczony od frontu i od ogrodu szczytami o charakterze barokowym,

a także zbudowana w tym samym stylu parterowa oficyna. Dwór w Łazach znajduje się obecnie w stanie daleko posuniętej dewastacji. Dobra Łazowskie obejmowały niegdyś znaczny obszar zachodniej części puszczy, sięgając niemal pod Krzywą Górę na północy. Należały do nich wsie leżące wśród lasów. Do dziś istnieją pozostałości wsi Bromierzyk założonej przez ród Bromierskich. Nieopodal znajduje się kapliczka i Dąb św. Teresy. W Podworskim Parku rosną zabytkowe drzewa: wiekowy modrzew polski, białodrzew o obwodzie 660 cm; jesion wyniosły o wysokości 25 m i obwodzie wynoszącym 370 cm – najdorodniejszy przedstawiciel gatunku w Kampinoskim Parku i jego otulinie, a także okazały buk zwyczajny w czerwonozielonej odmianie.

Łąck - Wieś w Kotlinie Płockiej, 12 km na pd. od Płocka nad Jeziorem Łąckim Wielkim. Ośrodek wypoczynkowy. Pałac murowany, zbudowany w latach 1872-73 wg projektu Kornelego Gabrielskiego dla Roberta Fuhrmanna. Jest budowlą zaprojektowaną w typie willi włoskich. W okresie międzywojennym był letnią rezydencją marszałka Edwarda Rydza Śmigłego. 7 września 1939 roku w pałacu mieściła się kwatera gen. Władysława Andersa - dowódcy Nowogródzkiej Brygady Kawalerii. Park krajobrazowy z poł. XIX wieku z aleją kasztanowców. We wsi "Stado Ogierów Łąck S.A." założone w 1923 roku. Są tu konie w zasadzie wszystkich ras występujących w Polsce, głównie angielskiej i wielkopolskiej. Dom Dyrektora, murowany, zbudowany w okresie międzywojennym. Cztery stajnie, murowane i tynkowane, zbudowane w okresie międzywojennym. W jednej z nich ekspozycja powozów, wozów i uprzęży. Hipodrom i kryta ujeżdżalnia. Atrakcją dla dzieci jest stado kucyków. Pałac i jego okolice stanowiły plenery do filmów "Szatan z siódmej klasy" w 1960 roku. wg powieści Kornela Makuszyńskiego w reżyserii Marii Kaniewskiej i "Stawka większa niż życie" w latach 1967-68 w reżyserii Janusza Morgensterna.

Łęki Kościelne – we wsi znajduje się parterowy, drewniany dwór szlachecki pochodzący z drugiej połowy XVIII w. Ten noszący cechy późnego baroku i wczesnego klasycyzmu dwór usytuowany jest na otoczonej fosą wyspie. Jego wyjątkowy urok spowodował, że „zagrał” w filmach: „Rodzina Połanieckich” i „Historia kina w Popielawach”. Rozległy park z XIX w. W pobliżu kościół z 1775r. z barokowymi wnętrzami.

Łowicz – na przełomie X i XI w. książęta mazowieccy wzniesli warowny gród. W XI w. gród został siedzibą kasztelanii, a koło przeprawy przez Bzurę powstało podgrodzie. W pierwszej połowie XII w. gród i okoliczne wsie zostały nadane arcybiskupom gnieźnieńskim. Prawa miejskie w 1298r.. Miasto dobrze rozwijało się od XV do XVII w. dzięki przywilejom królewskim i prymasowskim. Regres ekonomiczny początku XVII w. zapoczątkował upadek Łowicza. Wojska szwedzkie przez dwa lata okupowały miasto, które poważnie zniszczyli wraz z zamkiem. Liczne przemarsze wojsk i wojna północna na początku XVIII w. doprowadziły miasto do ruiny. Na podłowickich błoniach w 1807r. wojsko polskie pod dowództwem gen. H. Dąbrowskiego złożyło przysięgę na wierność Polsce i Napoleonowi. Lata istnienia Królestwa Polskiego były dla miasta pomyślne. Na przełomie XIX i XX w. istniał teatr oraz powstało muzeum. We wrześniu 1939r. miasto było terenem zaciętych walk armii „Poznań” i „Pomorze” w bitwie nad Bzurą. Od 1992r. Łowicz jest stolicą nowej diecezji łowickiej. Zachował się zabytkowy układ urbanistyczny (barokowo-klasycystyczna zabudowa rynku). Ciekawy jest renesansowo-

barokowy kościół kolegiacki p.w. Wniebowzięcia NMP zawierający cenne obrazy i nagrobki, kościół ewangelicki z XIX w., najstarszy kościół Św. Ducha z XV w., wiele kościołów barokowych, fragmenty murów zamku arcybiskupów gnieźnieńskich z poł. XIV w. oraz klasycystyczny ratusz i budynek poczty konnej z pierwszej połowy XIX w. W gmachu budynku pomisjonarskiego mieści się Muzeum, które powstało w oparciu o przedwojenne zbiory Muzeum Miejskiego im. W. Tarczyńskiego i Muzeum Etnograficznego im. A. Chmielińskiej zniszczone w 80% (archeologia, historia, etnografia). W dawnej kaplicy znajduje się Muzeum Baroku Polskiego.

Łubiec – wieś na północ od Leszna, założona w 1579 roku. Zachodnim jej skrajem przebiega tzw. Trakt Napoleoński. Znajdowała się tu do I wojny światowej Karczma Grabińska należąca do leśnictwa rządowego Kromnów, a dochód z niej traktowany był na równi z dochodem z gospodarki leśnej.

Malina –Pałac z końca XIX w.(renesans francuski). Ten piętrowy budynek pośrodku korpusu głównego ma dwupiętrową czworoboczną wieżę oraz z prawej strony okrągłą wieżyczkę. Otoczony pozostałościami parku z XIX w.

Mariew - wieś na południowych obrzeżach Kampinoskiego Parku Narodowego. W otoczeniu rozległe łąki południowego pasa bagiennego pradoliny Wisły i młode bory sosnowe na piaszczystych pagórkach (grądach).

Miszewo Murowane - Wieś położona na północ. od drogi Wyszogród - Płock. We wsi znajduje się oryginalny kościół gotycki wzniesiony w latach 1441-46 na planie krzyża greckiego (równoramienne). W 1743 roku. po pożarze zawaliło się sklepienie części centralnej kościoła, obecne sklepienie i kopulasty dach pochodzą z XIX wieku. Na drzwiach prowadzących z kruchty do nawy zachowały się dwie antaby gotyckie (metalowe uchwyty służące najczęściej jako kołatki) wykonane w XV wieku w pd. Niemczech. Mają formę lwich głów z pierścieniami w paszczach. Wyposażenie wnętrza kościoła w większości barokowe i rokokowe. Ponadto we wsi znajduje się dwór z okresu międzywojennego. Otacza go park z XVIII wieku. Przy drodze wiodącej do Borowic, około 300 m na północny - zachód od kościoła, na krawędzi dolinki znajduje się nie datowane grodzisko. Ma ono formę regularnego kopca o wys. ok. 10 m na planie owalnym i otoczone jest fosą.

Młodzieszyn – wieś istniała od XIV w. Był tu wówczas drewniany dwór myśliwski, z którego książęta mazowieccy udawali się na łowy do Puszczy Młodzieszynskiej. Rozległe lasy otaczały wieś jeszcze w XVI w. W 1850r. rodzina Piwockich wybudowała cukrownię. We wrześniu 1939r. w okolicach wsi walczyły jednostki Armii „Poznań” i Armii „Pomorze” z wielokrotnie przeważającym wyposażeniem bojowym oddziałami niemieckiej Armii „Południe”. Na cmentarzu znajdują się mogiły ok.3800 żołnierzy polskich. Im i partyzantom postawiono pomnik. Patriotów zabitych przez Niemców upamiętniono tablicą umieszczoną wewnątrz dzwonnicy. W kościele zachował się krucyfiks z 2 poł. XVII w.

Mochowo – wieś gminna w powiecie sierpeckim, kościół drewniany z 1684r. ufundowany przez M. Machowskiego. Dwie wieże drewniane z 1876r., wewnątrz trzy ołtarze z XVIII w.

Mnich – Pałac klasycystyczny wzniesiony w początkach XIX w. Kościół z XIX w. z renesansowym nagrobkiem Stefana Kucieńskiego.

Model – Dwór murowany z 1825r. w stylu klasycystycznym, wzniesiony dla rodziny Dembowskich. Parterowy na wysokim podpiwniczeniu. W fasadzie głównej cztero-kolumnowy portyk toskański, od strony ogrodu ganek ozdobiony balustradą. Otoczony parkiem z XIX w.

Modlin – Twierdza - Twierdzę zbudowano na rozkaz Napoleona w latach 1807-12. Powstały wówczas olbrzymie ziemno-murowane fortyfikacje. W okresie zaborów rozbudowali je Rosjanie, m.in. przed I wojną światową postawili kilkanaście fortów zewnętrznego pierścienia obrony. W lecie 1939 roku zbudowano pięć bunkrów żelazobetonowych. Po raz pierwszy twierdza broniła się przez 11 miesięcy w 1813 roku - żołnierze polscy i francuscy bronili jej przed Rosjanami. Ostatni raz bronił się Modlin w 1939 roku. Obroną dowodził gen. bryg. Wiktor Thommee. Walki trwały od 11 września (natarcie niemieckie na forty w Zakrocymiu) do kapitulacji 29 września. Zginęło ok. 1300 żołnierzy polskich. Dziś twierdza w Modlinie jest cennym zabytkiem wojskowej sztuki inżynierskiej. Budynek koszar o pierwotnej dł. 2250 m uważany jest za najdłuższy w Europie. Dwa pomniki - jeden naprzeciwko klubu garnizonowego, a drugi na przedmościu w Kazuniu - upamiętniają walki w 1939 roku. W widłach Wisły i Narwi stoi olbrzymi, zrujnowany spichlerz z 1844 roku. Załogę Modlina w latach 1808-09 stanowił 8 pułk piechoty, którego dowódcą był żołnierz-poeta Cyprian Godebski. Był on również komendantem twierdzy. W 1830 roku uruchomiono pierwszy odcinek telegrafu optycznego (Warszawa-Modlin), następnie przedłużonego do Petersburga. Na trasie liczącej ok. 1000 wiorst (1060 km) powstało sto czterdzieści dziewięć stacji przekaźnikowych. Od 1919 roku Modlin stał się także portem (przedmoście kazuńskie) dla nowo powstałej Wojennej Flotyli Wiślanej i ośrodkiem szkolenia marynarzy. W okresie międzywojennym w istniejącej tu Szkole Specjalistów Morskich kształciło się ok. 1600 marynarzy. Baza w Modlinie (następnie także w Toruniu) ze stoczną, warsztatami, magazynami i portem była zapleczem dla polskiej floty wojennej.

Mogila Powstańców 1863 r. - mogiła na grzbiecie wydmy w obszarze ochrony ścisłej "Zaborów Leśny". Pochowani są w niej żołnierze (głównie młodzież warszawska) oddziału powstańczego dowodzonego przez majora Walerego Remiszewskiego. Ten liczący ok. trzystu osób oddział, uzbrojony głównie w kosy, 14 kwietnia 1863 r. stoczył pod Budą Zaborowską walkę z licznymi i dobrze uzbrojonymi żołnierzami carskimi; kozakami i piechurami pod dowództwem gen. Krüdenera. W mogile spoczywa 72 powstańców, co symbolizują 72 kolce na krzyżu.

Murzynowo- malowniczo położona miejscowość nadwiślańska. Znajduje się tu Mazowieckie Obserwatorium Geograficzne Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego. Przy Mazowieckim Obserwatorium Geograficznym działa

muzeum – Pracownia Geografii Historyczno-Kulturowej mieszczące się w zabytkowej chacie. Prezentowane są tu liczne materiały etnograficzne z Murzynowa i okolic.

Nart – rezerwat położony na północ od wsi Kampinos. Rośnie tu najstarszy na niżu polskim na zachód od Wisły, ponad dwustuletni, zwarty drzewostan sosnowy z podszytem lasu mieszanego. Rezerwat utworzono tu w 1940 roku, gdy nadleśniczemu kampinoskiemu inżynierowi Stanisławowi Richterowi udało się nakłonić władze hitlerowskie do ochrony wyjątkowo dorodnego drzewostanu. Rezerwat nosi jego imię. We wrześniu 1939 roku dzięki jego staraniom zebrano poległych w walkach pod Górkami i Demboskiem i założono cmentarz wojenny w Granicy.

Narty – osada budnicza założona około 1795 roku na północ od Kampinosu, na pograniczu wydmy i bagien (narty to dawne określenie lasu). Na południe od zabudowań paraboliczna wydma; w pobliżu jej czoła w latach 1941-1942 stały baraki obozu pracy niewolniczej, w których hitlerowcy więzili kilkuset młodych Żydów, zatrudnionych przy kopaniu rowów melioracyjnych. Zagłodzono tu lub zamordowano kilkudziesięciu z nich, są pochowani w nieoznaczonym miejscu na wydmie, zwanej „trupim pagórkiem”.

Nieborów – Pierwsze wzmianki z XIV w. Od połowy XVI w. wieś własnością Nieborowskich. W czasie najazdu szwedzkiego Nieborów wraz z dworem został zniszczony. W 1690r. dobra nieborowskie kupił prymas Michał Stefan Radziejowski. Wybudował pod koniec XVII w. pałac na planie wydłużonego prostokąta. Pod koniec XVIII w. przebudowany w stylu klasycystycznym i dobudowano budynki gospodarcze: oranżerię, spichlerz, browar, zajazd, oraz założono nowe parki. W latach 1881-1914 w dawnym browarze mieściła się manufaktura majoliki nieborowskiej. W pałacu mieści się obecnie oddział Muzeum Narodowego w Warszawie (muzeum wewnątrz).

Niepokalanów - Część wsi Paprotnia leżącej ok. 40 km na zach. od Warszawy, przy szosie do Poznania. Przy szosie do Poznania znajduje się klasycystyczny zajazd i kuźnia, oba obiekty z przeł. XVIII i XIX wieku. Według tradycji miał się tu zatrzymać Napoleon Bonaparte. Niepokalanów to przede wszystkim kościół i klasztor Franciszkanów, założone w 1927 roku przez ojca Maksymiliana Kolbe (1894-1941). Aresztowany tu przez hitlerowców zginął w Oświęcimiu, oddając swoje życie za życie innego więźnia. W 1982r. został kanonizowany. Kościół w Niepokalanowie powstał w latach 1948-54. Od 1980r. posiada godność bazyliki mniejszej. Stanowi połączenie tradycyjnych form budownictwa kościelnego z architekturą nowoczesną. W zakończeniu lewej nawy kaplica św. Maksymiliana z jego relikwią w ołtarzu (pukiel włosów). W podziemiach bazyliki i ołtarza polowego odbywają się pokazy ruchomej "Panoramy Tysiąclecia" i "Misterium Męki Pańskiej". W 1998 roku prymas Józef Glemp uroczyście otworzył w Niepokalanowie Muzeum św. Maksymiliana. Ekspozycję tworzą głównie dokumenty i fotografie ukazujące życie i działalność Świętego Męczennika oraz zbiory pochodzące z misji. Pomnik św. Maksymiliana Kolbe (1994, K. Fałdyga-Solska). W pobliżu Szymanów, gdzie w klasztorze Niepokalanek znajduje się cudowna marmurowa figura Matki Boskiej Jazłowieckiej wykonana w 1882 roku przez wybitnego rzeźbiarza Tomasza Oskara Sosnowskiego. Figura była koronowana diademem papieskim w 1939 roku. Koronacja ta była ostatnią w Polsce przed II wojną światową.

Nowe Proboszczewice - Wieś położona ok. 12 km na pn. od Płocka. Jest tu grodzisko zw. Kosmatą Górą lub Szwedzkimi Okopami usytuowane na krawędzi rz. Wierzbicy. Rozmieszczone na planie czworoboku o wymiarach 110x130 m otoczone wałem i częściowo fosą. Czynne od VI wieku, choć wały zostały usypane później w XI wieku Grodzisko to należy do najlepiej zachowanych i największych na Mazowszu.

Nowy Kazuń – Wieś w kotlinie Warszawskiej, położona naprzeciw ujścia Narwi do Wisły. Wzmiankowany w 1252 roku jako Kazom, będący wsią klasztorną, a od XVI wieku wsią królewską. W 1660 roku własność Marii Ludwiki Gonzagi. W 2 połowie XVIII wieku zostali tu osadzeni koloniści niemieccy na prawie holenderskim, którzy mieli zagospodarować tereny zalewane okresowo przez wody Wisły. Wtedy nastąpił podział na Kazuń Polski i Kazuń Niemiecki. W południowej części wsi znajduje się drewniana dawna świątynia mennonitów (dom modlitwy) zbudowana w 1892 roku (obecnie zaadaptowana na dom mieszkalny). Świątynia powstała na planie prostokąta, konstrukcji zrębowo – sumikowo – ławkowej, oszalowana z zewnątrz, z usytuowaną od północno – wschodniej strony fasadą z zachowanym obramowaniem dawnych drzwi. Nakryta dachem dwuspadowym. Wewnątrz otynkowana, pierwotny układ wnętrza nie został zachowany. Na zaniedbanym cmentarzu mennonickim zachowały się częściowo nagrobki w formie zwieńczonych półkolistymi płytami piaskowca, betonu lub lastryka z napisami wykonanymi w języku niemieckim przy użyciu liter o kroju gotyckim i ornamentami geometrycznymi i roślinnymi. W górnej części nagrobków wyrzeźbione są monogramy zmarłych, otoczone dekoracyjnym ornamentem w kształcie na przykład winorośli. Napisy dotyczące zmarłych są stosunkowo długie i często umieszczone po obu stronach płyt.

Opaleń – uroczysko na zach. od Wólki Węglowej, urozmaicone borami sosnowymi, lasem mieszanym z niewielką łąką. Dwa dwustuletnie dęby szypułkowe i grupa modrzewi. Tablica ku czci żołnierzy VIII Rejonu AK, którzy 28 stycznia 1944 roku wpadli w ręce żandarmerii w gajówce Opaleń podczas czyszczenia broni w konspiracyjnym magazynie.

Oporów – Pierwsze wzmianki w 1357r. Wówczas własność Oporowskich herbu Sulima. W końcu XIV w. dziedzictwo objął Mikołaj Oporowski, łowczy, a potem wojewoda łęczycki. Prawa miejskie otrzymał Oporów przed 1427r. dzięki staraniom arcybiskupa Władysława. Zdecydowana większość mieszczan pracowała na roli, chociaż registr podatkowy wymienia kilku rzemieślników. Upadek miasta nastąpił prawdopodobnie pod koniec XVI w. W początkach XVII w. Oporów stał się własnością Tarnowskich herbu Rolicz i w źródłach został określony jako wieś. Ostateczna utrata praw miejskich nastąpiła po „potopie” szwedzkim. W 1 połowie XVII w. miejscowe dobra były własnością Jana Sołłohuba, cześnika żmudzkiego. Pod koniec stulecia dziedzictwo oporowskie przejęli Korzeniowscy i Pocięjowie. Zamek zbudowany w latach 1434-49 na sztucznej wyspie otoczonej fosą. Jego fundatorem był biskup Władysław Oporowski. Obiekt, mimo wielokrotnych przeróbek, należy do najlepiej zachowanych dawnych rezydencji rycerskich w Polsce. Zespół zamkowy złożony jest z piętrowego budynku mieszkalnego, trójkondygnacyjnej wieży oraz baszty mieszczącej w górnej kondygnacji

kaplicę, połączonych ze sobą murem obwodowym. Na uwagę zasługują sklepienie krzyżowo piwnice, komnata sypialna na parterze z gotyckim sklepieniem gwiaździstym oraz polichromowane stropy komnat pierwszego piętra. Obecnie zamek mieści Muzeum Stylowych Wnętrz z ciekawą ekspozycją zabytkowych mebli, srebra artystycznego, porcelany, malarstwa i broni. Zamek stanowi świetny plener filmowy. Kręcono tutaj „Ekstradycję” i „Przygody kasztelana Wolskiego”. Zespół sakralny kościoła i klasztoru popaulińskiego z XV w. poważnie zmieniony w wyniku przeróbek w okresie baroku. Kościół jest jednonawowy z prostokątnym prezbiterium. Posiada sklepienie krzyżowo-żebrowe. Wystrój wnętrza głównie barokowy. Przylegające do świątyni zabudowania klasztorne wzniesione zostały w 2 połowie XV w. z cegły gotyckiej o wiązaniu polskim. W latach czterdziestych XVII w. przeorem klasztoru paulinów w Oporowie był ksiądz Augustyn Kordecki, późniejszy bohaterski obrońca Jasnej Góry. Park krajobrazowy z elementami starszego założenia ogrodowego z licznymi gatunkami roślin egzotycznych, Na cmentarzu grzebalnym wiele zabytkowych nagrobków, w tym murowana kapliczka błogosławionego Stanisława z Oporowa oraz okazały grobowiec rodziny Orsettich.

Orłów – wieś o miejskich tradycjach. O wczesnym osadnictwie na tym obszarze świadczy stożkowe grodzisko znajdujące się na prawym brzegu Bzury. W 1387r Orłów był miastem. Pod koniec XIV w. zlokalizowano tutaj siedzibę powiatu. Po pożarach w XVII i XVIII w. miasto podupadło. Obecnie nad wsią góruje gotycki kościół obronny z poł XV w. Szczególną uwagę zwraca wtopiona w fasadę okrągła baszta z otworami strzelniczymi oraz znajdujące się przy wejściu renesansowe płyty nagrobne z XVI w. z herbem Ciołek. Obok kościoła klasycystyczny grobowiec rodziny Skarzyńskich pochodzący z początku XIX w. Pałac zbudowany w 1880r. przez Józefa Husa. otoczony pozostałością parku z XIX w. Należy również wspomnieć o budynku dawnego ratusza, gruntownie przebudowanego na gorzelnię przez co zupełnie zatracił swoje pierwotne cechy stylowe. We wsi obelisk upamiętniający toczące się tu w 1939r. walki nad Bzurą.

Orszymowo – w pn. części wioski na prawym brzegu rzeki Strugi kopiec ziemny, pozostałość po wczesnośredniowiecznym grodzisku. o wysokości 6 metrów i średnicy 15 metrów. Znalaziono tu resztki ceramiki datowanej na XII w. W XIII w. istniał zamek drewniany zdobyty i spalony przez księcia litewskiego Mendoga. Kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej. W latach 1825-8 budowa kościoła murowanego w miejsce drewnianego. Orientowany, eklektyczny, klasycyzujący. Na cmentarzu kościelnym nagrobek rodziny Małowieskich z XIX w. i figura N. P. Marii Niepokalanie Poczętej, z 1901r. Cmentarz grzebalny założony w 1837r. Wiele nagrobków z XIX w. Słynny uczestnik konfederacji barskiej Sawa Caliński podczas działań w okolicach Wyszogrodu zatrzymał się w Orszymowie.

Osmolin – wieś na rzeczka Nidą wzmiankowana w 1341r. Prawa miejskie Osmolin posiadał w latach 1431-1869 Kościół klasycystyczny wzniesiony w latach 1788-91 z fundacji Stanisława Kostki Łączyńskiego. Wewnątrz ciekawe polichromie z 1 połowy XIX w. Stare chałupy. Na cmentarzu groby żołnierzy polskich z 1939r, oraz ofiar terroru hitlerowskiego.

Oz Maszewski- piaszczysto-żwirowy wał polodowcowy o długości $\frac{3}{4}$ km, szerokości ok.100m, wysokość 8-9 metrów.

Pacyna – Prawa miejskie uzyskała w 1519r. Później utraciła prawa miejskie. Obecnie gmina wiejska. Kościół neogotycki z końca XIX w. Na cmentarzu mogiły żołnierzy września.

Palmiry cmentarz - miejsce pamięci narodowej i pomnik martyrologii narodu polskiego. Na otoczonym młodymi lasami ogromnym cmentarzu znajdują się mogiły 2204 ofiar terroru hitlerowskiego. Spoczywają tu m.in. Mieczysław Niedziałkowski - wybitny działacz PPS, Maciej Rataj - były Marszałek Sejmu i członek władz Stronnictwa Ludowego, Jan Podolski - były wiceprezydent Warszawy, Stefan Kopeć i Kazimierz Zakrzewski - profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego, Janusz Kusociński - lekkoatleta i zdobywca złotego medalu olimpijskiego. Pierwsza egzekucja odbyła się 14 XII 1939 r. ostatnia 17 VII 1941r. W borach kampinoskich, na "palmirskiej polanie śmierci" zginęło ponad 1700 osób. Są też groby ofiar egzekucji przeprowadzonych w innych lasach podwarszawskich, ekshumowanych po wojnie. Na cmentarzu las krzyży, po części tablic z sześcioramienną gwiazdą. Na niektórych nazwiska zidentyfikowanych ofiar, na większości tylko data egzekucji. Nad cmentarzem górują trzy olbrzymie, betonowe krzyże na wydmie otoczonej jałowcami. Mają dłuższe boczne ramiona, symbolizujące rozwarte ręce rozstrzelivanego człowieka. Urna na symbolicznym ołtarzu zawiera ziemię z miejsc, gdzie ofiary zostały zamordowane. Wszystkie egzekucje były przeprowadzane przez Sicherheitspolizei z głębokim rozmysłem. W dniach poprzedzających transport skazańców, a niekiedy na dłuższy czas naprzód przygotowywane były na polanie śmierci doły, w których miały spocząć ciała ofiar. Doły te głębokości 2,5-3 m, a długości 30 m i więcej przypominały swym wyglądem rowy przeciwlotnicze. Ofiary przywożono głównie z Pawiaka, niekiedy również z więzienia na Rakowieckiej w Warszawie. Pozostawiano ludziom złudzenie, że mają być wywiezieni do obozu koncentracyjnego. Pozwalano im zabrać ze sobą walizki, worki z osobistymi rzeczami, paczki z żywnością, osobiste przedmioty złożone w depozycie więziennym. Dopiero gdy samochody skręcały w drogę polną, a potem wjeżdżały w las, rodziły się w więźniach podejrzenia, wyrzucali z samochodów kartki, książeczki do nabożeństwa czy jakieś drobiazgi, w nadziei, że naprowadzą kogoś w ten sposób na swój ślad. Na polanie Niemcy ustawiali skazańców nad samą krawędzią dołu, gęsto obok siebie. Egzekucji dokonywano z broni maszynowej. Po salwie dobijano niektórych rannych pojedynczymi wystrzałami z pistoletów.

Palmiry Uroczysko W okresie międzywojennym ulokowane tu zostały magazyny, składy amunicji i zaopatrzenia dla Warszawy i Twierdzy Modlin. 22 IX.1939 roku zostały wysadzone w powietrze przez saperów Wojska Polskiego.

Palmiry wieś - wieś rolnicza założona w XIX w. Pochodzenie nazwy nie jest jasne. Można przypuszczać, że została nadana przez właścicieli majątku w Łomnie dla upamiętnienia odkryć archeologicznych w syryjskiej miejscowości Palmyra. Pierwotnie wieś nosiła nazwę Palmira. Liczba mnoga pojawiła się zapewne w chwili zbudowania w lasach magazynów wojskowych w latach 1929-1939.

Parzeń – wieś znana od XIII w. Grodzisko zwane „okopkiem” położone na krawędzi wysokiego, prawego brzegu Skrwy z XII w. ze śladami podkowiastych wałów przedzielonych fosą.

Peplowo – wieś w XVIII w. własność Zawidzkich. W 1890r. dobra zakupione przez Józefa Lasockiego na licytacji. W posiadaniu Lasockich do 1938r. Dwór z XIX w. murowany z cegły, na podmurówce z granitu, z narożami baniowanymi w rustykę. Parterowy, na planie kwadratu. Od frontu ryzalit poprzedzony gankiem o czterech kolumnach toskańskich i tarasem na piętrze. Schody na ganek z bloków różowego granitu. Park wg projektu Stefana Celichowskiego, na osi fasady szpaler grabowy. Kościół p.w. Nawiedzenia Najświętszej Panny Marii, zgromadzenia mariawitów. wzniesiony w 1906-7r. Prostokątny, trzynawowy z wieżą. W nawie głównej pozorna kolebka, w nawach bocznych stropy.

Płock - Miasto powiatowe (ok. 130tys.mieszk.) nad Wisłą. Jest jednym z najstarszych miast w Polsce. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1047r. z okresu istnienia na Mazowszu samodzielnego państwa Masława. W 1075r. gród staje się siedzibą diecezji. Na przełomie XI i XII w Płock jest stałą rezydencją księcia Władysława Hermana i jego syna Bolesława Krzywoustego. W tym czasie urasta do rangi jednego z najważniejszych grodów w Polsce i ośrodków handlu na Mazowszu. Od 1138r. jest stolicą księstwa dzielnicowego i siedzibą książąt mazowieckich, a później płockich. W 1237r. otrzymuje prawa miejskie od księcia Konrada Mazowieckiego. W XIV w. zostaje obwiedzione murem obronnym oraz wzniesiony zostaje nowy murowany zamek. Druga połowa XV i początek XVI w. jest okresem znaczącego rozwoju, jako miasta leżącego na wiślanym szlaku, będącego ważnym ośrodkiem handlu zbożem spławianym do Gdańska. W czasie „potopu szwedzkiego” zniszczono zamek, spalono wiele budynków oraz wywieziono do Szwecji wiele bezcennych skarbów. Od 1793r. znajduje się pod zaborem pruskim. Jest siedzibę kamery i regencji, następuje konfiskata dóbr kościelnych. Opracowano plany regulacji i rozbudowy miasta. Rozebrano mury i bramy miejskie, powstają nowe dzielnice. Od 1807r. miasto wchodzi w skład Księstwa Warszawskiego, a następnie Królestwa Polskiego. W 1863r. znaczna część miejscowej ludności bierze udział w powstaniu. Od początku XX w. rozwija się silny ruch robotniczy (udział w strajku 1905r.) W 1920r. Płock jest miejscem krwawych walk z wojskami bolszewickimi za co otrzymuje z rąk marszałka J. Piłsudskiego Krzyż Walecznych. W okresie okupacji hitlerowskiej zostaje włączone do Rzeszy. W 1941r. Niemcy wywożą z miasta całą ludność żydowską. W latach 1975-98 miasto wojewódzkie. Najstarsze zabytki związane są ze Wzgórzem Tumskim. Wśród nich katedra z 1144r., Zamek Książąt Mazowieckich i dawne opactwo benedyktyńskie. Wokół placu Narutowicza (dawnego Rynki Kanonicznego) znajduje się kilka starych kanonii, pałac biskupi (dziś siedziba sądu), dom „Pod Trąbami” oraz odwach. Na skarpie znajduje się zespół budynków dawnej kolegiaty p.w. św. Michała (w której w 1180r. powstała szkoła), oraz XVII wieczne budynki kolegium jezuickiego, będące dziś częścią LO im. St. Małachowskiego. Kościół farny św. Bartłomieja zbudowany w 1356r.przez króla Kazimierza Wielkiego i mieszczan płockich, przebudowany w XVIII w. po osunięciu się części skarpy i Kościoła do Wisły w 1731r. Neogotycki kompleks zabudowań klasztornych Starokatolickiego Kościoła

Mariawitów, posiadającego tu główną Świątynię oraz siedzibę Biskupstwa Naczelnego powstał w latach 1911-13. W dzielnicy Radziwie w stoczni rzecznej w czasie II wojny światowej hitlerowcy uruchomili produkcję kadłubów łodzi podwodnych. Pochyły, obniżający się w kierunku zach. most na Wiśle łączy Płock z jego lewobrzeżną dzielnicą Radziwie, dostosowany jest do wysokości brzegów rzeki. Pochyłość ta umożliwia przejazd samochodem do Radziwia "na luzie", bez włączania biegu. W 1960r. rozpoczęto budowę Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych (obecnie ORLEN) Przyczyniło się to do szybkiego rozwoju miasta. W Płocku od 1974 roku działa Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego znany ze znakomitych spektakli; ogromną popularnością cieszą się również przedstawienia plenerowe poświęcone historii Płocka. W Muzeum Mazowieckim duże zbiory secesji, a w Spichlerzu dział etnograficzny. Muzeum Diecezjalne założone w 1903r. Przy ul. Warszawskiej Miejski Ogród Zoologiczny w dużą kolekcją gadów i płazów.

Pociecha - to mała wioska założona prawdopodobnie w początkach XIX w. jako osada karczemna wokół karczmy o nazwie "Pociecha". W okolicy tej znajdowało się kilka karczm budowanych na skrzyżowaniach dróg. Zatrzymywali się w nich także pierwsi turyści, wśród nich Kazimierz Wójcicki i Wojciech Jastrzębowski. Przy Palmirskiej drodze krzyż „Jerzyków”, upamiętniający ciężkie walki toczone wokół Pocięchy na przełomie sierpnia i września 1944 roku przez Powstańcze Oddziały Specjalne „Jerzyki” pod dowództwem por. Jerzego Strzałkowskiego "Jerzego", które osłaniały obóz partyzancki w rejonie Wierszy.

Podgórze – wieś znana od 1386r, własność biskupstwa płockiego do schyłku XVIII w. W połowie XIX w. w posiadaniu Konstantego Małowieskiego. Dwór zbudowany ok. 1925r. drewniany konstrukcji zrębowej, parterowy, siedmioosiowy, na planie prostokąta. Od frontu ganek 4-kolumnowy, zwieńczony trójkątnym szczytem, Okap dachu wsparty na rzeźbionych zakończeniach belek stropowych. Dach czterospadowy, kryty blachą. Przed dworem podjazd na obrysie zwężonego jednostronnie owalu, z lewej szpaler kasztanowców, za dworem głęboki jar, na jego zboczach okazy kilkusetletnich dębów i jesionów.

Posada Cisowe – nazwą „posada” określano polany i enklawy śródleśne, gdzie znajdowały się budynki osad leśnych. Jeszcze kilkanaście lat temu stała tu gajówka, a polana była znacznie większa.

Proboszczewice – posiadłość proboszczów katedry płockiej. Kościół neogotycki z 1871r. Grodzisko największe na Mazowszu, 110x130m., w otoczeniu fosa przy skraju doliny rzeczki Wierzbicy. Pochodzi z VI – VIII w., wały usypane w IX w., zwana Kosmatą Górą lub Szwedzkim Okopem. W 1603r. Andrzej Sierpski z Gulczewa, starosta płocki z wojskami mazowieckimi pokonał Krzyżaków. W okresie międzywojennym Witold Bunikiewicz historyk sztuki, dziennikarz wydał wiersze „Rapsod mazowiecki”, oraz „Żywoty diabłów polskich”.

Rachocin k. Sierpca -Radiowo Telewizyjne Centrum Nadawcze- stacja, RTV retransmitująca sygnały radia i telewizji. Masz 240 m., zasięg 90km. Widoczny na terenie całego powiatu sierpeckiego.

Radzikowo – „Gaik” wzgórze morenowe na którym zachowały się ślady średniowiecznego grodziska datowanego na XII – XII w. Krąży legenda, że ze wzgórza Władysław Jagiełło przemawiał do licznie zgromadzonych poniżej wojsk podczas jednej z wypraw na Zakon Krzyżacki. Kościół drewniany pobudowany w 1712r. o barokowym wyposażeniu wewnętrznym. Ze szczytu wzgórza widok na okolicę.

Rezerwat Komory- leśno-jeziorny, częściowy. Nazwa rezerwatu pochodzi od nazwy uroczyska. Prawdopodobnie istniała tu też osada o tej nazwie. Obszar rezerwatu obejmuje ponad 130-letni drzewostan dębowo-sosnowy, szuwały i otwarte wody jeziora Lucieńskiego. W rezerwacie obserwować można liczne ptaki wodne.

Rębowo – wieś znana od 1257r. W 1320 podarowana klasztorowi bożogrobowców w Miechowie przez Wacława, księcia płockiego. Kościół z 1 połowy XVI w drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany, na podmurówce z kamieni polnych.. Wyposażenie wnętrza barokowe głównie z XVII w. Ołtarz główny manierystyczny z ok. 1620r. Dzwonnica drewniana wzniesiona w XVIII w. z fragmentem konstrukcji z XVI w. Na cmentarzu kościelnym nagrobki z XIX w oraz krzyż drewniany, rzeźbiony z XVIII-XIX wieku. Kaplica cmentarna murowana z cegły z 1887r, Ołtarz neobarokowy z rzeźbą Chrystusa Ukrzyżowanego. Drewniane chałupy, konstrukcji zrębowej z dachami naczółkowymi krytymi strzechą z XIX w.

Rokicie- Na wysokim brzegu Wisły widoczny z daleka niewielki, ceglany kościół p.w. św. św. Piotra i Pawła zbudowany został około połowy XIII wieku. Jest jedną z najstarszych i najlepiej zachowanych romańskich budowli ceglanych na Mazowszu. Wszystkie wcześniejsze kościoły wznoszono z kamiennych ciosów. Umiejętność wytwarzania cegły upowszechnili cystersi i dominikanie, sprowadzeni do Polski na początku XIII wieku. W czasie remontu w XVIII wieku pierwotnie drewniany strop zastąpiono sklepieniem. Z tego okresu pochodzi też piękny barokowy ołtarz główny. Do ciekawostek należą wgłębienia uważane za znaki pokutne (?) lub wyłobienia od rozniecanych „ogni świętojańskich” oraz inskrypcje w zewnętrznym murze kościoła (najstarszy odczytany napis pochodzi z 1612 roku). Ludowa legenda wiąże powstanie kościoła ze stadem dzikich koni żyjących w okolicy, które wyłapano i sprzedano przyniosły fundusze na budowę świątyni, stąd zwano ją też „kobyliłm kościołem”.

Rościszewo- wieś położona w północnej części powiatu sierpeckiego. W 1752 roku jeden z właścicieli tutejszych dóbr pułkownik, poseł i stolnik płocki Józef Jeżewski wyjednał u króla Augusta III Sasa przywilej miejski dla Rościszewa, z którego jednakże potem nie skorzystał. Wiadomość ta z biegiem czasu uległa zapomnieniu. Tenże pułkownik Jego Królewskiej Mości stał się panem na Rościszewie, poprzez małżeństwo z Katarzyną z domu Rościszewską. Dzisiejszy herb Rościszewa jest prostym połączeniem herbów tych dwóch rodzin – Junosza i Jastrzębiec. Ten pierwszy mający, według Jana Długosza swoje korzenie w Niemczech, zaświadcza o starożytności rodu

Rościszewskich, drugi zaś, wywodzący się z ziemi sandomierskiej, już w roku 1408 był używany przez Jeżewskich z płockiego Mazowsza. We wsi zachował się późnobarokowy, murowany dwór oraz spichlerz z końca XVIII wieku, przebudowane w XIX wieku. W parku podworskim z pierwszej poł XIX w pomnik w miejscu kaźni 14 osób zamordowanych w 1942r. Ponadto kościół barokowy z XVI w. przebudowany w latach 1779-1781, rozbudowany w XX wieku.

Roztoka - stara wieś w centralnej części Puszczy Kampinoskiej, Już w XV w. istniał tu młyn na niewielkiej strudze o tej samej nazwie. Obecnie grunty wsi zostały wykupione i zalesione. Parking przy szosie z terenem rekreacyjnym. Grupa dwustuletnich dębów.

Roztoka Rezerwat – obszar ochrony ścisłej w pobliżu wsi o tej samej nazwie. Stupięcdziesięcioletni bór sosnowy, z domieszką dębu i brzozy. W podszycie osobliwość florystyczna – wisienka kwaśna.

Sanniki - Wieś na Równinie Kutnowskiej, 13 km na wschód od Gąbina. Ośrodek sannickiej kultury ludowej kultywowanej dzięki imprezom folklorystycznym, koncertom amatorskiego zespołu pieśni i tańca oraz istnieniu spółdzielni zatrudniającej twórców ludowych. W Sannikach i najbliższych okolicach mieszkają twórcy ludowi specjalizujący się w tradycyjnych: tkactwie, i wycinankarstwie, wytwarzaniu strojów i ozdób regionalnych oraz muzyce i śpiewie. Sanniki wzmiankowane były w XIV wieku. W latach 1863-64 walki w powstaniu styczniowym. We wsi pałac wzniesiony dla Dziewulskich w 1910 roku, zapewne z wykorzystaniem wcześniejszej budowli z początku XIX wieku dla Prusaków. Zbudowany wg proj. Władysława Marconiego. Neorenesansowy, stylizowany na willę włoską. Na ścianie tablica upamiętniająca pobyt w Sannikach w 1828 roku. Fryderyka Chopina, który był gościem swego kolegi Konstantego Prusaka. Obecnie w pałacu mieści się m.in. Ośrodek Pamięci Fryderyka Chopina, prezentujący postać i muzykę wybitnego kompozytora, oraz Biblioteka Muzyczna, której podstawą są zbiory znanego muzykologa Mateusza Glińskiego (1892-1976). W pierwszą niedzielę miesiąca odbywają się koncerty chopinowskie połączone z recytacją poezji. Budowla otoczona jest parkiem krajobrazowym z pocz. XIX wieku. W parku całopostaciowy pomnik Chopina odsłonięty w 1985 roku., wykonany wg proj. Ludwika Nitschowej.

Secymin Nowy – Niewielka wioska o rozproszonej zabudowie położona na tarasie zalewowy Wisły. Zabudowa wsi łączy się z sąsiednimi Nowinami. We wsi kościół – Sanktuarium Matki Boskiej Radosnej Opiekunki Przyrody. Wewnątrz znajduje się obraz Matki Bożej koronowany w maju 2000 roku przez prymasa kardynała Józefa Glempa. Dramatyczne są dzieje tego obrazu, namalowany został przez nieznanego malarza za czasów Stanisława Augusta Poniatowskiego i ofiarowany kościołowi w białoruskim Wołczynie – tym samym, w którym przez pewien czas spoczywały szczątki ostatniego polskiego monarchy. Ukazem cara Mikołaja II wołczyński kościół zamieniony został na cerkiew i wtedy obraz zaginął. W 1918 roku w odzyskanym przez katolików kościele zawisła jego wierna kopia. W 1945 roku świątynia została zdewastowana przez NKWD. Uratowany obraz przewieziono do Polski i umieszczono w kościele secymińskim, który został podniesiony do rangi sanktuarium maryjnego. Drogą asfaltową można dotrzeć nad

Wisłę, gdzie stoi drewniany, dawny zbór luterański, zbudowany przez kolonistów w 1923 roku, a obecnie służący społeczności katolickiej. Koło Nowin, Secymina i Wilkowa nad Wisłą można obejrzeć pozostałości gospodarowania tzw. „olendrów”, osadników z Fryzji i Flandrii, sprowadzonych na te ziemie w 2 połowie XVIII wieku. Te pozostałości to przede wszystkim sztucznie usypane pagórki, na których stawiano zabudowania, aby nie dosięgały ich wylewy rzeki.

Sendeń- niewielka wieś z nowoczesnym kościołem położona wśród lasów i jezior w sercu Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego. Kościół z XX w. Znajduje się tu Modelowe Wiejskie Centrum Ekoturystyki Przyjazne Środowisku – Zielona Szkoła.

Siecień -wieś powstała między XIII a XV wiekiem. Gniazdo rodowe Siecieńskich herbu Rogala. Wojciech Siecieński profesor teologii, w 1491 roku był prowincjałem zakonu dominikanów polskich. W XVI i XVII wieku własność Stanisława Siecieńskiego biskupa przemyskiego. W XVIII wieku w posiadaniu Orłowskich i Gembartów. Piotr Gembart był stolnikiem Ziemi Dobrzyńskiej. W XIX wieku we władaniu Miaskowskich herbu Bończa, następnie Turskich oraz Cieleckich. W następnych latach właścicielami Siecienia byli Węsierscy herbu Belina. Ostatnimi właścicielami Siecienia byli do 1945r Duczymińscy. W roku 1825 w Siecieniu było około 22 domostw. Dobra siecieńskie w 1886 roku składały się z folwarku: Siecień, Radotki i Murzynowo. Folwark posiadał gorzelnię (czynna do lat 40 XX wieku), młyn wodny, funkcjonowała też karczma. We wsi kościół parafialny pod wezwaniem św. Józefa erygowany w 2 poł. XIV w. lub na początku XV w. Wzmiankowany w 1442 r. Poprzednie kościoły o konstrukcji drewnianej. Prawdopodobnie poprzedni kościół był p.w. Zwiastowania N.P. Marii. Budowa obecnego kościoła rozpoczęta w 1584 roku staraniem Stanisława Siecieńskiego biskupa przemyskiego (zmarł w 1620r). Budowę kościoła zakończono w 1611r. Konsekrowany przez fundatora w 1619 r. Kościół gotycko-renesansowy, usytuowany na wzgórzu wśród drzew, orientowany, ciekawe wnętrza. Kościół murowany jest z cegły, wieża w układzie gotyckim, korpus kościoła w układzie blokowym. Wewnątrz instrument organowy z około 1890 roku firmy Apolinarego Dubulewicza z Rypina. Jest też nagrobek Gembartów oraz portret fundatora kościoła Stanisława Siecieńskiego. We wsi pozostałości parku krajobrazowego z pocz. XX wieku wg projektu Waleriana Kronenberga.

Siemianów – Zespół dworski z przełomu XIX i XX w. murowany na wysokim podpiwniczeniu (klasycystyczny). Park z XIX w.

Sieraków – Dwór z początku XX w. murowany. Kamień pamiątkowy ku czci 5 żołnierzy Armii Krajowej, którzy w czerwcu 1944 roku wpadli pod Sierakowem w zasadzkę i zostali zamordowani przez hitlerowskich żandarmów, oraz kamień z tablicą ku czci mieszkańców Sierakowa zamordowanych w okresie okupacji.

Sierpc - Miasto powiatowe (ok. 19 900 mieszk.) położone 43 km na pn. od Płocka, przy szosie Warszawa-Toruń. W XI wieku istniał tu gród obronny, w 1322 roku Sierpc otrzymał prawa miejskie. Układ urbanistyczny jest nieregularny. Ukształtował się w XVI

wieku Najstarsza część miasta leży na lewym brzegu Sierpienicy. Przy Starym Rynku od pn. stoi kościół paraf., od pd. ratusz. Na zach. znajduje się Nowy Rynek. Kościół paraf. powstał na przeł. XV i XVI wieku. Jest to budowla gotycka, przebudowana w stylu barokowym. Klasycystyczny ratusz pochodzi z I poł. XIX wieku. Położony na północ od centrum, na drugim brzegu rzeki gotycki kościół Benedyktynek został wzniesiony w latach 1483-1513. W neogotyckim ołtarzu głównym gotycka rzeźba Matki Bożej z Dzieciątkiem z lat 1360-80, koronowana koronami papieskimi w 1983 roku. Stojący obok klasztor powstał po 1703 roku. Kościół Świętego Ducha to dawna kaplica szpitalna z początku XVI wieku. Pierwotnie gotycki, przebudowany w baroku. Na tzw. Kasztelance stoi dawny drewniany spichlerz wzniesiony w XVIII wieku w formie dworku. 2 km od centrum Sierpca, przy drodze do Torunia, znajduje się skansen - Muzeum Wsi Mazowieckiej. Na malowniczym terenie nad Sierpienicą o pow. 60 ha stoi m.in. karczma z XVIII wieku przeniesiona z Sochocina. Jest to najstarszy budynek w skansenie, jest w nim punkt sprzedaży wyrobów ludowych. Okolice Sierpca są bowiem do dziś centrum rzeźby ludowej. Obok stoi kuźnia z 1910 roku. przeniesiona z okolic Żuromina. Nieco dalej 11 zagród tworzących wieś "rzędówkę". Tutaj nakręcano niektóre sceny filmu "Ogniem i mieczem" w reżyserii Jerzego Hoffmana. Każdego roku w Sierpcu odbywa się Międzynarodowy Festiwal Zespołów Pieśni i Tańca "Kasztelania" (lipiec).

Sikórz – wieś na Pojezierzu Dobrzyńskim. Podobno nazwa Sikorza bierze się od nazwy szumiącej wody, wodospadu czyli „sikory”, przepływającej w pobliżu rzeki Skrwy. Pierwsza wzmianka o nim zamieszczona w dokumencie wydanym przez Konrada Mazowieckiego z 1203r. Jedna z najstarszych parafii w diecezji płockiej. Kościół w stylu romańsko-gotyckim, zbudowany w latach 1911-1921 w miejscu starszego kościoła. Polichromia wykonana przez E. Przeorską. Zachował się fragment starego muru cmentarza i brama z 1767r. Na cmentarzu drewniana kapliczka z XIX w. i kapliczka słupowa. Pałac, który ostateczny kształt zyskał w okresie międzywojennym. Należał wówczas do rodziny Piwnickich. Gościli tu m.in. J. Tuwim, A. Słomiński T. Dołęga – Mostowicz. Budynek składa się z piętrowego korpusu głównego o cechach silnie zmodernizowanego klasycyzmu oraz niskich, parterowych skrzydeł bocznych. Zachował się park z połowy XIX w. z lipową aleją dojazdową wytyczoną w XVIII w. W pierwszym dniu powstania styczniowego w Sikorzu doszło do potyczki oddziału Kajetana Kowalewskiego (80 osób) z Kozakami.

Skępe- miasto (ok. 3 400 mieszk.) na Pojezierzu Dobrzyńskim, przy trasie Lipno-Sierpc. Miejscowość turystyczna i wypoczynkowa. Ośrodek kultu religijnego. W XV w. była to własność rodziny Kościeleckich, wówczas też, w 1445 r., otrzymało prawa miejskie (utracone w 1867 r. i odzyskane w 1997 r.). Przy prostokątnym rynku stoją skromne domy z XVIII i XIX w. o cechach barokowo-klasycystycznych oraz murowana karczma z I poł. XIX w. Na przesmyku między Jez. Wielkim i Małym znajduje się wczesnośredniowieczne, pierścieniowe grodzisko. W sąsiadującym ze Skępem Wymyślinie jest sanktuarium maryjne. Wymyślin należał do dóbr Skępe, w 1498 r. Mikołaj Kościelecki sprowadził tu z Koła bernardynów. Pierwsze drewniane budynki zastąpiono później murowanymi, wzniesionymi w l. 1508-10. Na bramie figurka Matki Boskiej. Późnogotycki kościół był przedłużany w 1616 r., przebudowany w baroku w l. 1746-1749 i jeszcze raz przedłużany w 1767 r. Nie mógł bowiem pomieścić licznie

przybywających pielgrzymów. Późnobarokowa polichromia ścienna kościoła pochodzi z 1767 r. W ołtarzu głównym z początku XIX w. cudowna gotycka rzeźba Matki Boskiej Skępskiej z XV w. Koronowana koronami papieskimi już w 1755 r. Od pd. przylega do kościoła bezstylowy klasztor z kwadratowym wirydarzem. Od pn. duży barokowy dziedziniec odpustowy z 1 poł. XVIII w. Otoczony arkadowymi krużgankami. Pośrodku kaplica grobowa rodziny Zielińskich z 1 poł. XVIII w. nakryta kopułą z latarnią. Między dziedzińcem a pn. ścianą nawy kościelnej znajduje się otwarta do nawy kaplica z 1524 r. zwieńczona attyką.

Skrwa Lewa- (długość 42,8 km) Wypływa na wys. 128m n.p.m. na S od wsi Łanięta i SW od Gostynina. Płyne malowniczą doliną przez piękne lasy w otoczeniu bogatej roślinności. W dolnym odcinku jest spiętrzona i tworzy jezioro Soczewka.

Skrwa Prawa- ma swój początek na Równinie Urszulewskiej w okolicy wsi Okolewko. Płyne przez Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie. Posiada długość 113,9km. Główne dopływy to: Sierpienica, Wierzbica, Urszulewka, Gozdowica, Bobrownica. Skrwa prawa stanowi doskonały szlak dla sptywów kajakowych.

Skrzeszew – Pałac z końca XIX w. murowany, na planie litery L, neorenesansowy, zbudowany dla Grzybowskich. Ozdobne rotundy w narożach, ciekawe architektonicznie okna, balkon, balustrady i kartusz herbowy. W pobliżu starsza od pałacu neogotycka oficyna z czworoboczną wieżą. Zachowały się resztki parku.

Słubice – wieś z XIV w. Klasycystyczny zespół pałacowy zbudowany ok. 1790r. przez Józefa Mikorskiego, właściciela okolicznych dóbr. Autorem projektu był Hilary Szpilkowski. Park z XVIII w. A w nim świątynia klasycystyczna z XIX w. Kilka domów oraz spichlerz z końca XVIII w. Kościół z fasadą klasycystyczną z 1791r. Na cmentarzu mogiły żołnierzy polskich poległych w 1939r.

Słup – Dwór z końca XIX w., murowany. Niegdyś reprezentacyjny, obszerny, kryty dachem mansardowym. Park z XIX w.

Słupno – wieś położona nad Słupianką należąca od XII w. do plockiego klasztoru norbertanek, a od końca XVIII w. własność rządowa. Drewniany kościół z 1630r. ma wyposażenie renesansowo-barokowe. W budynku szkolnym od lutego 1940 do marca 1941 internowani byli abp Antoni Julian Nowowiejski, ordynariusz plocki i bp Leon Wetmański, którzy następnie zginęli w obozie w Działdowie. Dn. 28.08.1942r. Niemcy powiesili 25 mieszkańców Słupna i okolic. Na miejscu zbrodni pomnik ku czci straconych. W pobliżu strugi Słupianki widać średniowieczne grodzisko prawdopodobnie z XI w.

Smoszewo – ciekawy geologicznie przekrój skarpy wiślanej opadającej stromym urwiskiem ku rzece.

Sochaczew - Miasto powiatowe (ok. 40 000 mieszk.) nad Bzurą, położone 54 km na zach. od Warszawy przy drodze do Poznania. Duże zakłady chemiczne "Boryszew"

i fabryka włókien sztucznych w dzielnicy Chodaków. Przemysł ceramiczny, materiałów budowlanych, metalowy, spożywczy. Już w IX wieku istniał tu gród przy przeprawie przez Bzurę. Stał się on siedzibą kasztelana, a później stolicą księstwa. W 1138 roku - jak twierdzą historycy - zmarł tu w klasztorze Bolesław Krzywousty, co dziś upamiętnia pomnik w dzielnicy Poświętne. Prawa miejskie w 1368 roku. Miasto było jedną z rezydencji książąt mazowieckich. W czasie wojen szwedzkich zupełnie zniszczone. W XIX wieku znany ośrodek chasydzki. Duże zniszczenia w czasie I wojny światowej. We wrześniu 1939 roku. bardzo ciężkie walki w czasie bitwy nad Bzurą (ostatnia faza). Hitlerowcy wymordowali tu ok. 4000 Żydów. Na wzgórzu nad Bzurą wznoszą się ruiny zamku książąt mazowieckich powstałego w XIV wieku na miejscu grodu. W XVIII wieku zbudowano tu dwór. W rynku w d. klasycystycznym ratuszu z XIX wieku znajduje się Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą. Prezentuje zbiory archeologiczne, przede wszystkim jednak eksponaty związane z walkami w okolicy w 1939 roku: broń, mundury, dokumenty, pamiątki i tablice pamiątkowe. Obok muzeum stoi kościół wzniesiony w latach 1960-64, na miejscu zniszczonego podczas ostatniej wojny. Blisko stacji kolejowej znajduje się znane Muzeum Kolei Wąskotorowej. Obejmuje ono stałą wystawę w budynku d. dworca wąskotorowego oraz duży, największy w Polsce, skansen taboru. Stoi tu ponad sto pojazdów szynowych: parowozy (najstarszy z 1897 roku.), wagony, drezyny, platformy do przewozu amunicji, samochody dostosowane do jazdy na szynach, wagon osobowy ostatniej w Polsce kolei konnej itd. Po zwiedzeniu tego muzeum można w wybrane dni tygodnia od połowy maja do połowy września zrobić wycieczkę zabytkową kolejką wąskotorową (rozstaw szyn 750 mm) ciągniętą przez parowóz do Puszczy Kampinoskiej. Przy drodze z centrum Sochaczewa do Żelazowej Woli znajduje się Trojanów. Niegdyś był to gród książęcy u ujścia Utraty do Bzury, obecnie dzielnica Sochaczewa. Jest tu duży cmentarz wojenny, na którym spoczywa 3693 polskich żołnierzy poległych w okolicy w 1939 roku w bitwie nad Bzurą, 142 ofiary mordów hitlerowskich i 20 żołnierzy AK poległych 4 kwietnia 1944 roku w walce pod niedalekimi Bronisławami. Około 250 m na wsch. od cmentarza komunalnego cmentarzisko ciałopalne z epoki żelaza. Z ruinami zamku w Sochaczewie sąsiaduje tor motocrossowy. Za nim, na skarpie nad doliną Bzury, usytuowany jest cmentarz rzymskokatolicki z klasycystyczną kaplicą rodziny Tomickich z 1 poł. XIX wieku. Są tu ponadto groby ok. 400 polskich żołnierzy z i armii "Poznań" poległych w okolicy w 1939 roku. i pomnik ku czci poległych wówczas żołnierzy 68 pułku piechoty tej armii. Za cmentarzem rzymskokatolickim, również na skarpie, znajduje się nieczynny zaniedbany cmentarz żydowski, a jeszcze dalej ruiny niewielkiego okrągłego budynku. Jest to pozostałość grobu mułły i jedyny ślad po istniejącym tu od 1831 roku. cmentarzu muzułmańskim.

Soczewka – wieś letniskowa u ujścia Skrwy lewobrzeżnej, nad jeziorem Soczewka (sztucznie utworzonym). Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z 1823r. kiedy założono papiernię przerabiającą szmaty na papier za pomocą maszyn o napędzie wodnym. W 1842 papiernię nabył Jan Epstein warszawski bankier i przemysłowiec. Dwór murowany z połowy rozbudowany w latach 1941-42. Pozostałości parku z XIX w. Neogotycki kościół jednonawowy p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z 1906r. Na miejscowym cmentarzu wspólne mogiły żołnierzy polskich poległych we wrześniu 1939r. oraz mogiły ofiar hitleryzmu oraz figura św. Jana Nepomucena z połowy XIX w.

Obok kościoła miejsce egzekucji I proboszcza Pawła Kwiatkowskiego zamordowanego przez hitlerowców we wrześniu 1939r.

Sosna Powstańców 1869 roku – sosna rosnąca na skraju lasu we wsi Górki, na której carscy kozacy wieszali niedobitków z oddziału powstańczego mjr Walerego Remiszewskiego, którzy uszli żywi z bitwy pod Zaborowem Leśnym. Sosna uschła i runęła na ziemię w 1984 roku.

Srebrna-Początki wsi sięgają 1383r., w którym to została nadana przez Siemowita IV księcia płockiego Pawłowi z Radzanowa herbu Prawda. Srebrna znacznie ucierpiała podczas działań wojny polsko-rosyjskiej w 1920r. W okresie międzywojennym w majątku pracowała gorzelnia i płatkarnia, uprawiano zboża, hodowano bydło, owce i świnie. Dwór z XVI w. przekształcony na początku XIX w. w dwór klasycystyczny. Po drugiej wojnie światowej w pałacu mieściło się przedszkole i mieszkania pracowników PGR do momentu przejęcia obiektu przez ówczesne Mazowieckie Zakłady Rafineryjne i Petrochemiczne. W latach 1978-85 przeprowadzono remont oraz prace porządkowe na terenie parku. W 2000r. oddano do eksploatacji biologiczną oczyszczalnię ścieków, która oczyszcza ścieki z pałacu i bloków wybudowanych dla pracowników PGR. Odrestaurowany obiekt jest obecnie jednym z najpiękniejszych dworów w woj. mazowieckim, który tętni życiem. W parku dęby, lipy, graby i buki liczące ponad 150 lat. Nad stawem dąb – pomnik przyrody. Zabudowania podworskie o charakterze przemysłowym z końca XIX w.

Sromów – Zagrody z przełomu XIX i XX w. Największa w kraju prywatna galeria sztuki ludowej rodziny Brzozowskich.

Strzelce – Zespół Pałacowy zbudowany ok. 1870r. murowany. Posiada cechy stylu klasycystycznego i neorenesansowego. Obszerny, usytuowany na naturalnym wzniesieniu, w kondygnacjach parteru i piętra loggie otwarte, z arkadami wspartymi na kolumnach. Parafia z 1380r. z fundacji bp. Poznańskiego Dobrogosta. Kościół p.w. św. Trójcy z 1911-17r. modernistyczny, wg projektu Józefa Piusa Dziekońskiego. Plebania z ok. 1900r. W majątku cukrownia z 1843r. i gorzelnia.

Studzieniec – Pałac zbudowany ok. 1790r. przez Hilarego Szpilowskiego. Klasycystyczny. Piękny krużganek łączący budynek główny z lewą oficyną. Rozległy park.

Suserz – Dwór z 1 połowy XIX w. drewniany. Posiada obszerne piwnice sklepione kolebkowo. Resztki parku z XIX w.

Szczawin Kościelny – Zabytkowy zespół sakralny złożony z kościoła i dawnego klasztoru reformatów wystawiony w 1661r. przez Jakuba Szczawińskiego. Na cmentarzu wspólna mogiła żołnierzy poległych we wrześniu 1939r.

Szczutowo- wieś w XV wieku była własnością rodu Gulczewskich, herbu Prawdzic. Andrzej z Gulczewa 10 stycznia 1415 roku ufundował kościół w Szczutowie

przeznaczając na jego utrzymanie 4 łany ziemi w Bliźnie. W 1490 roku Feliks i Prokop Gulczewscy powiększyli uposażenie proboszcza o jeszcze 2 włóki i karczmę. Początki Gminy sięgają roku 1864, kiedy to na mocy ukazu carskiego z 19 lutego 1864 roku została powołana do życia samorządowa gmina z siedzibą w Szczutowie. Wody zajmują 3,1 powierzchni gminy. Jezioro Szczutowskie – 100 ha, Jezioro Urszulewskie – 300 ha, są to jeziora polodowcowe, rynnowe położone obok siebie, co doskonale uatrakcyjnia krajobraz. Przydatność rekreacyjna jest zróżnicowana ze względu na ich wielkość, głębokość, czystość i dotychczasowe zagospodarowanie. Dodatkową atrakcją przyrodniczą tych zbiorników jest obecność licznych gatunków ptactwa wodnego w tym łabędzi, dzikich kaczek, oraz obfitość ryb, zwłaszcza węgorza, sandacza, szczupaka. Lasy zajmują 24,2 powierzchni gminy. Lesistość gminy jest wyraźnie wyższa niż średnia województwa mazowieckiego – 21,9%. Dominującym składnikiem lasów jest sosna – 80%, pozostałe to świerki, brzozy, olchy i dęby. Lasy charakteryzuje obfitość grzybów, jagód, malin i jeżyn. Bogaty też jest świat zwierzęcy (sarny, dziki, zające, łosie, lisy) i ptaków (dzięcioły, bażanty, kuropatwy). Teren gminy leży w obrębie tzw. „środkowej dzielnicy klimatycznej Polski” co oznacza obszar o najniższych w Polsce opadach rocznych, o małych dobowych i rocznych amplitudach temperatury powietrza, o przewadze wiatrów zachodnich (co jest ważne w związku z położeniem miasta Sierpca i jego zakładów produkcyjnych na wschód od Szczutowa). Prawie cały teren gminy objęty jest strefą chronionego krajobrazu (ze skutkami wynikającymi z ustawy o ochronie przyrody). Istnieje szereg ośrodków wypoczynkowych, szczególnie nad Jeziorem Urszulewskim we wsi Słupia i Szczutowo. Z zabytków zachował się w Szczutowie drewniany kościółek z XVIII wieku, jednonawowy, konstrukcji zrębowej, z zewnątrz pokryty szalunkiem, z barokowym wyposażeniem wnętrza.

Szeligi – Grodzisko cyplowe wczesnośredniowieczne z VII w. n e. Prawdopodobnie była tutaj siedziba ówczesnego władcy Mazowsza Płockiego, o czym świadczy rozległość grodziska oraz znalezione przedmioty. Wraz z współczesnymi mu osadami w Cekanowie i Miszewku Strzałkowskim – tworzyło zespół osadniczy, którego ludność mieszkająca w drewnianych półziemiankach zajmowała się uprawą, hodowlą, hutnictwem, kowalstwem, złotnictwem i garncarstwem.

Śladów – wioska na północno – zachodnim krańcu Puszczy istniejąca już w XV wieku, a od końca XVIII wieku przez 150 lat mieszkali tu koloniści „olenderscy”. Rośnie tu kilka zabytkowych drzew, z których najpiękniejszym jest dąb szypułkowy „Obrońca”, mający 6m obwodu. Gdy w 1939 roku wojska hitlerowskie podpaliły wieś, pożar zatrzymał się na dębie, co ocaliło część Śladowa – stąd nazwa drzewa. Na wale przeciwpowodziowym obelisk, postawiony na pamiątkę wydarzeń 1939 roku, kiedy to hitlerowcy w czasie ataku na pozycje broniącego się oddziału Wojska Polskiego użyli miejscowej ludności jako żywych tarcz. Żołnierze polscy, nie chcąc zabijać cywilów poddali się i razem z cywilami zostali zamordowani. Śmierć poniosło 252 żołnierzy i 106 osób cywilnych.

Trębki – Dwór zbudowany pod koniec XVIII w. W XIX w. rozbudowany. Bryła ma charakter neogotycki. Park z początku XIX w. Kościół klasycystyczny z 1802r., zbudowany wg projektu Hilarego Szpilkowskiego .

Truskaw - wieś wzmiankowana w 1419 r., powstała z nadania króla Władysława Jagiełły. Nazwa wsi pochodzi od staropolskiego słowa "trusk" owoc leśny, poziomka. W 1863 r. stacjonował przez pewien czas w tutejszym folwarku oddział powstańców pod dowództwem mjr Remiszewskiego. Za pomoc powstańcom władze carskie represjonowały mieszkańców wsi. W nocy z 2 na 3 września 1944 r. udana akcja bojowa żołnierzy Armii Krajowej Zgrupowania "Kampinos" dowodzona przez por. Adolfa Pilcha "Dolinę" na stacjonujące we wsi Truskaw jednostki niemieckie i ukraińskie, atakujące od 28 sierpnia pozycje obrony wsi Pociecha. Miejsce walki upamiętnia pomnik ku czci poległych i zamordowanych mieszkańców podczas II wojny światowej.

Tułowice – Niewielka wieś letniskowa nad Łasicą. Ośrodek domków campingowych zwany Osadą Puszczańską PTTK. We wsi dwór klasycystyczny odbudowany po 1981 roku przez znanego malarza Andrzeja Novaka – Zemplińskiego. Dwór został zaprojektowany zapewne przez architekta Hilarego Szpilowskiego i zbudowany około 1800 roku, prawdopodobnie dla Franciszka z Lasockich. Należał później do wielu zmieniających się rodzin: Linowskich, Orsettich, Górskich, Bolechowskich, Domaszewskich. Ostatnim właścicielem przed parcelacją majątku w 1945 roku był Wacław Antecki. Dwór jest parterowy z piętrową częścią środkową, na planie prostokąta. Ryzalit ozdobiony jest parami pilastrów toskańskich i zwieńczony w elewacji ogrodowej trójkątnym frontonem. Dekorację sztukatorską wykonał w Tułowicach rzeźbiarz Wiesław Winkler, a obudowę ścian biblioteki stolarz – ebenista Jan Imbierowicz. W chwili nabycia przez Andrzeja Novaka – Zemplińskiego dwór był zdewastowany (był m.in. magazynem nawozów sztucznych). Autorem pomysłów odbudowy był sam właściciel, korzystający z rad architekta wnętrz Andrzeja Grzybowskiego, znawcy sztuki z przełomu XVIII i XIX wieku. Opodal dworu, nowy właściciel zbudował pawilon, w którym zgromadził kolekcję powozów dworskich. Drugi pawilon mieści garaż i stajnię, na pięterku mieszkanie. Przed Tułowicami głaz upamiętniający śmierć generała Stanisława Skotnickiego – Grzmot we wrześniu 1939 roku.

Uroczysko Masenka - położone na wschód od Łaz, z małym stawem otoczonym starodrzewem sosnowym, znajdują się tutaj dwa pomniki przyrody - sosny pospolite o obwodach 260 i 270cm.

Urszulewo- wieś na Równinie Urszulewskiej, malowniczo położona nad zachodnim brzegiem Jeziora Urszulewskiego w sąsiedztwie rozległych lasów. Na uwagę zasługuje ludowa figura Św. Jana Nepomucena z końca XIX wieku.

Walewice – Pałac klasycystyczny z 1783r. związany z Marią Walewską. Pałac położony na wysokim zboczu doliny. Składa się z głównego korpusu i dwóch bocznych pawilonów. Główny budynek jednopiętrowy. W salonach liczne fragmenty wystroju klasycystycznego. Pawilony boczne jednopiętrowe na planie kwadratu z dachem namiotowym. Galerie parterowe jednotraktowe, od strony południowej dwustronne oszklone arkady. W parku francuskim liczne barokowe i klasycystyczne rzeźby. Park posiada piękny układ kompozycyjny, stary drzewostan oraz sporą powierzchnię wodną. Droga do rezydencji z aleją lipową, kwietnikiem po środku i 4 dębami

kolumnowymi. Obok pałacu pomnik przyrody – dąb szypułkowy o obwodzie pnia ok. 6m. Z ciekawych drzew: grujecznik japoński, grupa świerków białych oraz tulipanowiec. Zabudowania gospodarcze z końca XVIII i początku XIX w. Obecnie mieści się Dyrekcja Stadniny Koni.

Wiersze – cmentarz partyzancki z mogiłami 54 żołnierzy AK Grupy „Kampinos”. Na cmentarzu znajduje się urna z ziemią pobojowisk na terenie Puszczy oraz tablice ku czci kapelanów zgrupowania, m.in. ks. Stefana Wyszyńskiego ps. „Radwan II”, późniejszego Prymasa Tysiąclecia.

Wiktorów – Cmentarz żołnierzy września 1939 roku i zamordowanych Polaków przez żandarmerię hitlerowską w szkole w Zaborowie.

Witkowie – pomnik bitwy nad Bzurą (miejsce przeprawy).

Wojszyce – Dwór z końca XVIII w. drewniany (modrzew), w stylu barokowym. Dach płaski łamany z dymnikami, pokryty gontem. Szczyty budowli zwieńczone barokowymi ryzalitami. Park z XIX w.

Wyszogród – miasteczko położone na wysokiej skarpie, 40 metrów powyżej nurtu Wisły. Pierwsze wzmianki pochodzą z XI wieku, w pierwszej połowie XIII wieku osada miała już prawa miejskie. Nazwa oznaczała zapewne gród położony na wzgórzu. Była to stolica ziemi wyszogrodzkiej, w XV i XVI wieku port rzeczny. W mieście działało 30 cechów. Królowa Bona założyła tu sady i winnice. Centrum miasta stanowi rynek z resztkami XIX w. zabudowy. Opodal Góra Zamkowa, na której w XIII wieku książę mazowiecki Konrad zbudował zamek. W 1313 roku zmarł tu książę płocki Bolesław. Za panowania Kazimierza Wielkiego postawiono nową, murowaną fortecę, rozebraną w 1798 roku przez Prusaków. W mieście znajdują się dwa kościoły. Ufundowany w 1406 roku kościół Ojców Franciszkanów, łączący w sobie elementy gotyku i baroku, pozostałe po różnych fazach przebudowy obiektu oraz parafialny kościół św. Trójcy, zbudowany w 1773-86 w stylu późnego baroku. Naprzeciwko kościoła jest drugi rynek miejski, a na wychodzącej z niego ulicy Niepodległości cmentarz katolicki z grobami żołnierzy polskich z 1939 roku. Na terenie zdewastowanego cmentarza żydowskiego pomnik Żydów Wyszogrodzkich. Przybyli tu w 1422 roku, pod koniec XIX wieku stanowili znaczną większość mieszkańców (w 1890 roku na 5373 mieszkańców aż 3147 było wyznania mojżeszowego). Tuż przed wybuchem II wojny światowej mieszkało tu 2700 Żydów. W 1942 roku hitlerowcy deportowali wszystkich do gett w Czerwińsku i Nowym Dworze, a stamtąd do obozu zagłady w Treblince. Do 1999 roku znajdował się tu najdłuższy w Europie most drewniany, z którego pozostały już tylko resztki, ale oddany w tym samym roku nowy most o długości 1200 metrów jest najdłuższy ze wszystkich mostów na Wiśle. Z położonego na skraju rynku punktu widokowego wspaniały widok na Wisłę, pozostałości drewnianego mostu, kępy na rzece oraz Puszcę Kampinoską. „Konfederatka” to nazwa jednej z kęp wiślanych. Wiąże się z nią opowieść o bohaterskim wyczynie Sawy-Calińskiego, konfederata barskiego, który w 1768r; dowodząc oddziałem zbrojnym zaskoczył carską załogę miasta i zdobył Wyszogród.

Zaborów - duża wieś przy Trakcie Królewskim, w miejscu, w którym skarpa wysokiego tarasu rozcięta jest niewielką dolinką erozyjną. Pierwsza wzmianka w 1239 roku o Ściborze z Zaborowa. Mieszkańcy trudnili się hodowlą bydła i dostawą mleka do Warszawy. Pałac wzniesiony w latach 1901-1903 na miejscu wcześniejszego dworu Izbińskich. Jest to pałac murowany eklektyczny z przewagą form barokowych i klasycystycznych z elementami secesyjnymi. Pośrodku korpusu głównego znajdują się trzyosiowe ryzality zwieńczone barokowymi szczytami. Przed ryzalitem frontowym portyk składający się z dwóch skrajnych czworobocznych filarów i dwóch kolumn. Po bokach korpusu są: oranżeria i łącznik, którym przechodzi się do pawilonu kuchennego. Pałac położony jest w dużym parku z 1 połowy XIX w., który opada tarasami w kierunku 2 stawów. Kościół parafialny z 1791 roku p.w. św. Anny, murowany, klasycystyczny, wg projektu Hilarego Szpilowskiego. Plebania z ok. 1840 r. dwutraktowa o czterospadowym dachu. W dawnym budynku szkolnym w czasie okupacji hitlerowskiej znajdowała się placówka żandarmerii, gdzie zamordowano wielu polskich patriotów. Upamiętnia ich niewielki pomnik. Na cmentarzu znajduje się kwatera wojskowa z grobami 40 żołnierzy 3 pułku piechoty legionowej oraz 32 pułku piechoty poległych 13 września 1939 roku.

Zaborówek - wieś na wysokim tarasie, przy Trakcie Królewskim, wzmiankowana już w 1502 r.. Do ostatniej wojny miejscowy majątek obejmował duży fragment puszczy. Jeszcze w 1800 r. w lesie majątku pracował bartnik. Dworek z XIX w. otoczony parkiem.

Zaborów Leśny – obszar ochrony ścisłej o powierzchni 136 ha. Fragment pasa wydmowego i pasa bagiennego. Na wydmach parabolicznych bór sosnowy z udziałem dębu i brzozy. Sosny skarłowaciałe, gdyż w podłożu występuje warstwa bardzo ściśła, której nie był w stanie przebić korzeń palowy sosny. Na jednej z wydm **Mogiła Powstańców 1863** roku poległych 14 kwietnia 1863 roku. Na bagnach łąki turzycowe, grądy z rzadkim zadrzewieniem i jałowcami, kępy wierzbników, las olszowy. Na pograniczu bagien park z masztowymi sosnami, dębami, grabem, modrzewiem. Ostoja zwierzyny m.in. łosie, sarny, żurawie, czarne bociany, myszołowy, dzikie kaczki.

Zakrzewo Kościelne – Wieś wzmiankowana w 1400r., po 1416r. przeszła w ręce Prawdziców z Gulczewa. Od 1496r. właścicielem Jan z Lasocina, kasztelan wyszogrodzki i jego żona Anna. W XVIII w. w posiadaniu Nakwaskich. Ok. 1823r. należy do Leonarda Lasockiego. Kościół parafialny p. w. św. św. Piotra i Pawła. Parafia z XII w. Obecnie kościół drewniany, konstrukcji zrębowej, wzmocnionej lisicami, oszalowany, na kamiennej podmurówce. Nawa na planie zbliżonym do kwadratu, węższe i niższe prezbiterium zamknięte trójbocznie; od pn. i zach. Prostokątne kruchty, od pn. przy prezbiterium także zakrystia. Ołtarz główny barokowy z ok. 1640r. Dzwonnica wzniesiona w 2 połowie XIX w. drewniana, konstrukcji słupowej, oszalowana, z dużymi, prostokątnymi przezroczami w górnej strefie ścian. Dach namiotowy, gontowy, ze sterczyną w szczycie. Na cmentarzu grzebalnym nagrobki: 1. Amelii Ludwiki z Aksów Krajewskiej, (zm. 1860r.), czworoboczny, ceglany, ze sterczynami, zwieńczony krzyżem, z płytą piaskowcową inskrypcyjną z herbem Jasińczyk (Krajewskich) 2. Mateusza Krajewskiego i jego syna Maurycego

(obu zm. 1873r.) w formie płyty z piaskowca, z herbem Jasińczyk. Tradycją mieszkańców wsi jest wyplatanie koszy wiklinowych.

Zawidz Kościelny - ślady osadnictwa ludzkiego na terytorium gminy Zawidz Kościelny sięgają czasów wczesnego średniowiecza, czego dowodzi grodzisko w Osieku, Parafie w Zawidzu Kościelnym, Jeżewie i Słupi z XII wieku. Bliższe dane historyczne o wsi Zawidz Kościelny sięgają dopiero XVI wieku. W roku 1578 istnieje już kościół parafialny, folwark i władze gminne. Następne wzmianki sięgają końca XIX i początku XX wieku. Od tego okresu następuje dość intensywny rozwój Zawidza i okolicznych wiosek. dowodem tego okresu są chociażby takie instytucje jak: Kółko Rolne, Towarzystwo Pożyczkowo Oszczędnościowe, Stowarzyszenie Spożywcze "Spójnia" oraz Straż ogniowa, która w 1912 roku miała już własną szopę na sprzęt gaśniczy. W roku 1908 powstają szkoły w Zawidzu. i okolicznych wioskach. W latach 1937-39 wybudowano nową szkołę w Zawidzu. Z powodu wybuchu wojny nie rozpoczęto w niej nauki. W okresie II wojny światowej wielu mieszkańców gminy zostało bestialsko zamordowanych w obozach koncentracyjnych Dachau, Oświęcimia, Stuthoff. W roku 1942 następują masowe wysiedlenia chłopów i osadzanie na ich miejsce niemieckich kolonistów. W budynku szkolnym mieścił się magazyn broni i niemiecki zarząd gminy. 20 stycznia 1945 roku nastąpiło wyzwolenie spod niemieckiej okupacji. W roku 1946 zostaje założona Gminna Spółdzielnia "Samopomoc Chłopska", Ośrodek Zdrowia, Kółko Rolnicze, i Punkt Weterynaryjny. Siedzibą gminy Zawidz w latach 1946-1959 była wieś Kosemin. Gminę Zawidz Kościelny utworzono 1 stycznia 1973 roku z gromad: Koziebrody, Słupia, Jeżewo i Zawidz. Warto zwiedzić: drewniany kościół z 1877r.; bogate barokowe wyposażenie wnętrza; obecnie kult sprawowany jest w zbudowanym tuż obok murowanym kościele o nieciekawej architekturze; kapliczki drogi krzyżowej z oryginalnymi drewnianymi rzeźbami wykonanymi przez miejscowych artystów ludowych; drewniane rzeźby ludowe przy głównej drodze wiodącej przez wieś.

Zbiornik Włocławski- powierzchnia: 70,4 km² powstał na Wiśle w wyniku spiętrzenia rzeki na tamie we Włocławku w 1969 roku. Nad Zalewem Włocławskim znajdują się liczne przystanie żeglarskie, stacje wodne i wędkarskie.

Zbójno – na trasie Sierpc – Bielsk, za wsią znajduje się niewielki obeliski z czerwonego piaskowca upamiętniający brawurową akcję napadu na carski konwój pocztowy. W wyniku napadu frakcja rewolucyjna PPS zdobyła 55000 rubli na swoją działalność (uzbrojenie), w dniu 10 lipca 1910r., która rozniosła się echem na całym Mazowszu i rozwścieczyła władze carskie w Sierpcu, Włocławku, Płocku i Lipnie szukających zamachowców, ustalono nagrodę 500 rubli za pomoc. Jednak sprawcy: K. Pielak i E. Gibalski i inni, zbiegli i nie zostali schwytani.

Zdwórz- miejscowość letniskowa nad J. Zdwońskim (największym na Pojezierzu Gostynińskim). Z wysokiego wzgórza morenowego porośniętego lasem sosnowym roztacza się malowniczy widok na jezioro i rozciągającą się od północy morenę czołową zwaną gąbińską.

Żelazowa Wola – wieś na zachód od Sochaczewa, najbardziej znana wieś na Mazowszu, a pewnie i w całej Polsce. Odwiedzają ją corocznie dziesiątki tysięcy turystów z kraju i zagranicy. Wieś powstała przed połową XVI wieku i jej mieszkańcy przez pewien czas byli zwolnieni od czynszu i danin. W 1579 roku w aktach grodzkich jako właściciele wymienieni są Mikołaj i Piotr Żelazowie. Około 1800 roku majątek stał się własnością zubożałej rodziny Skarbków. Hrabia Skarbek dwa lata później zatrudnił guwernera swoich dzieci przybyłego z Francji Mikołaja Chopina. Tu poznał on swoją przyszłą żonę. Ślub odbył się w pobliskim Brochowie i tu 1 marca (lub 22 lutego) 1810 roku przyszedł na świat ich syn Fryderyk Chopin. Spędził tu dzieciństwo, potem przyjeżdżał na wakacje, a ostatni raz był niedługo przed opuszczeniem kraju na zawsze w 1830 roku. W 1834 roku zmarł ostatni ze Skarbków, właściciele zmieniali się, a rozparcelowany majątek podupadł. Pierwszym, który zwrócił uwagę Polaków na zaniedbanie Żelazowej Woli był wybitny muzyk rosyjski, Milij Bałakiriew. Z jego inicjatywy w 1894 roku przy dźwiękach kantaty „Utrata” Zygmunta Noskowskiego uroczyście odsłonięto żelazny pomnik z medalionem przedstawiającym Chopina. W 1929 roku zachowana oficyna staraniem Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Domu Chopina została wykupiona, a w latach 1930-31 odrestaurowano ją nadając jej kształt polskiego dworku szlacheckiego. Zdewastowana w czasie II wojny światowej została odrestaurowana i dziś mieści się tu Muzeum Fryderyka Chopina, pozostające pod opieką Towarzystwa im. Fryderyka Chopina. Dwór otacza piękny park, skomponowany przez profesora Franciszka Krzywdę - Polkowskiego. Zgromadzono tu rośliny z całego świata, w ten sposób symbolicznie składając hołd kompozytorowi. W sezonie letnim odbywają się tu koncerty.

Żuków – Dwór barokowo – klasycystyczny zbudowany na przełomie XIX i XX w. Od frontu budynku znajduje się portyk z tokańskimi kolumnami. Otoczony resztkami parku.

Żurawin – murowany kościół 1903r. wybudowany na miejscu drewnianego, w ołtarzu obraz Matki Boskiej Żurawińskiej z przełomu, XVIII w. w pobliżu kapliczka z XVII w. Z niej studnia z cudowną wodą.

PATRONAT MEDIALNY

 gazeta
W Y B O R C Z A